PRIMORSKI DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE ZA SLOVENSKO PRIMORJE

Leto 2. štev. 268 - Cena 4.- lire | TRST, nedelja 14. aprila, 1946 | Uredništvo in uprava, Piazza Goldoni št. 1 - I. Tel. št. 93806 93807, 93808. Rokopisi se ne vračajo

V BORBI ZA ŽIVLJENJE

Množično sindikalno zborovanje na trgu Garibaldi

Včeraj ob 17 uri se je napolnil trg Garibaldi z množico, ki je prišle, da na sindikalnem zborovanju obravna in prematri teški položaj, ki nastaja za vse tržaško delavstvo s prekinitvijo zapore odpustov. Zbrani množici je najprej spregovoril tov. Marino Solieri.

Govor tov. Marina: Resen položaj

Tovariš Marino je v svojem govoru med drugim dejal, da nova odredba ZVU, ki pooblašča ukinitev zapore odpuščanja delavcev v industrijskih podjetjih, ustvarja za vse družine resen položaj. Sedanji položaj je tak, da zahteva obnov, to se pravi največje potenciranje vseh naših sil za obnovo hiš, tovarn, strojev, ladij, javnih zgradb in mostov. Potrebne so delovne moči v poljedelstvu in pri javnih delih.

S to odredbo so oblasti, ki so si nadele nalogo upravljati našo pokrajino, jasno pokazale, da niso v stanu rešiti tukajšnjega težkega gospodarskega problema. Če bi imeli ljudsko oblast, bi v tem času bila obnovitvena dela že v polnem teku.

Govornik je nato govoril o raznih poskusih, da bi se naša industrija uničila in o poskusu izseljevati delavstvo v Venezuelo in Brazilijo. Dejal je tudi, da so za te ukrepe ZVU soodgovorni delodajalci, ki nesramno zvračajo krivdo za tukajšnjo gospodarsko zmedo na delavstvo, ki se bori za svoje osnovne demokratične pravice.

«Za fašizma in nemške okupacije so stvari potekale drugače», je nadaljeval tovariš Marino. «Informirani smo in mislimo, da ne napačno, da so lajedelnice še danes upnik za preko dve miljardi lir napram italijanski mornarici in napram nemški upravi, kar pomeni, da so industrijci v tistih časih vedeli, kako dobiti denar za plačevanje nastavljencev. Danes pa manevrirajo, zato da bi zlomili enotnost in odporno silo delavskih množic, da bi tako uveljavili tezo, da brez Italije tu ne more biti dela». Govoril je nato o naročilih iz Jugoslavije, ki so jih tukajšnji industrijci odbili.

Potem je kritiziral posamezne točke zavezniške odredbe in menil, naj bi se pri uveljavljenju te odredbe, do katere je na žalost prišlo, upoštevalo sledeče: v prvi vrsti se morajo odpustiti vsi nezaželeni, to je: fašisti, kolaboracionisti in epuriranci. Delje vsi črnoborzijanci in končno vsi tisti, ki imajo druge nezakonite dohodke. Opozoril je tudi na to, da bodo razni industijci, ki so prej financirali fašizem, skušali sejati med delavstvo in uradništvo neslogo in razdor. Delavstvo pa bo ostalo povezano ter enotno in industrijci ne bodo uspeli s svojimi nakanami.

Brezposelnost delavstva pa bo porazno vplivala tudi na druge stroke, kakor na primer na trgovce, in mesto bo to hudo občutilo. Ob zaključku je tovariš Marino dejal, da bo delavstvo, ki tvori aktivni ustvarjalni del našega mesta, imelo tudi v bodoče pokazati svojo ustvarjalno silo, ko bodo za to dani pogoji, to je, ko bo zopet vzpostavljena ljudska oblast.

Memorandum delavstva: zahtevamo obnovo

Tem izvajanjem tov. Vojmira je sledilo burno odobravanje. Nastopil je nato tov. Semilli, ki je v italijanščini prebral memorandum, naslovljen na komisarja cone polkovnika Smutsa. Memorandum ugotavlja najprej stanje, nato pa zahteva:

1) Naj se obnovijo ladjedelnice «Adriatica» do popolne kapacitete.

2) Da se nudi delavstvu možnost, da dela in živi na svoji domači zemlji. Dovolj je namreč dela pri obnovi za vse zato se jim ni treba izseliti in prositi kruha v drugih deželah.

3) Da ZVU in odgovorni industrijski krogi ne odbijajo naročil iz drugih držav, kot se je v preteklosti že zgodilo.

4) Da ne bi špekulirali s pretvezo pomanjkanja surovin, da upravičijo neizvršeno obnovo, ampak da ukrenejo vse možno, da surovine preskrbijo.

5) Da pri teh naročilih ne bi prišlo do političnih špekulacij ter se pripisovala krivda za težak sodobni položaj delovnim množicam.

6) Da se najdejo druge možnosti dela za zaposlitev.

7) Da se pri odpuščanju ne vršijo druge špekulacije z namenom izključiti od obnove najboljše protifašistične borce.

8) Naj ZVU, kot si je nadela odgovornost za ukinitev zapore odpustov, prevzame tudi odgovornost, da uresniči zahteve gornjih točk, predvsem pa obnovo in prilike, ki zagotove delavcem njih obstoj.

Pravico za to so si pridobili delavci s svojim ogromnim prispevkom za stvar Združenih narodov.

Množica je z burnim odobravanjem enoglasno odobrila memorandum. Polkovniku Smutsu ga je odnesla delegacija, ki so jo tvorili tov. Juraga in po en predstavnik iz treh glavnih industrijskih podjetij: Sv. Marka, Sv. Andreja in Sv. Roka. Tov. Semilli je nato zaključil zborovanje z besedami, da to ne bo zadnja borba delavstva in da pojde delavstvo vztrajno po svoji poti do izvojevanja zmage.

Tov. Vojmir:

Naši najboljši so padali

Po govoru tov. Marina — v italijanščini — je v slovenščini spregovoril tov. Bukovec-Vojmir: Danes smo se zopet zbrali na tem zgodovinskem trgu našega mesta, da začrtamo pot našemu delavskemu pokretu in da v tem najtežjem času, ko stoji delovno ljudstvo Trsta pred težkim dejstvom množičnih odpustov, izpovemo voljo večine delovnega ljudstva Julijske krajine.

Pri tem ne moremo mimo dejstva, da smo se pred letom dni borili na strani zaveznikov v gorah in gozdovih Julijske krajine, ne moremo mimo dejstva, da so še pred letom dni naši najboljši iz vrst delavstva padali za svobodo, za našo boljšo prihodnost in za stvar velikih zaveznikov.

V tistih težkih dneh, ko je okupator strahoval v naših tovarnah in ko ste vi delovali v borbeni organizaciji «Delavska enotnost», smo gledali na svetlo obzorje bližnjega osvobojenja in sanjali, kako bomo obnovili naše ladjedelnice, naše tovarne. Prepričani smo bili, da bo poplačano trpljenje, ki smo ga posakusili za časa nacifašizma.

Toda danes, ko se bliža prva obletnica zgodovinskega dne, ko je Titova vojska osvobodila Trst, z grenkobo v srcu ugotavljamo, da so bile vse obljube, ki so nam jih sejali na debelo, le prazne in neiskrene.

Pričakovali smo obnovo naše industrije, pričakovali smo, da si bo naše lačne družine z delom zaslužile kruha, pričakovali smo, da bodo zaposleni tisoči in tisoči naših brezposelnih tovarišev.

Toda namesto obnove se nahajamo pred tragičnim dejstvom množičnih odpustov naših tovarišev.

Drugod obnova - pri nas brezposelnost, špekulacija

Medtem ko po vsem svetu obnavljajo in delajo, medtem ko naši tovariši onstran demarkacijske črte obnavljajo in gradijo, medtem ko naši bratje na Reki, Labinju in Rašl, medtem ko po vseh krajih Julijske krajine, kjer je ljudska oblast, udarniško delajo in si ustvarjajo boljšo bodočnost, — morajo tržaški delavci zapustiti svoje tovarne. Mečejo nas na cesto, v lakoto, in propast.

Kapitalistični krogi v Trstu in ravnateljstva največjih industrijskih kompleksov Julijske krajine (CRDA), se spuščajo, namesto da bi skrbeli za procvit naše industrije, v najnižje politične špekulacije — špekulirajo, kako bi zlomili udarnost našega delavskega pokreta, špekulirajo, kako bi vrgli naše najboljše tovariše iz tovarn na cesto, špekulirajo nad bodočo pripadnostjo naše pokrajine, da si tako zagotovijo svoje bodoče kapitalistične interese.

Danes javno vprašujemo: kaj je bilo storjenega, da bi se pričela obnova? Ob vsaki priliki trdijo, da ni naročil, da so ladjedelnice porušene, da je industrijska kapaciteta minimalna itd.

Toda pred delavskim razredom ni mogoče prikriti v tem težkem času, da te trditve tržaških finanč[illegible] naravnega zaledja nih krogov in delodajalcev ne držijo. Mi dobro vemo, da niso resnične.

Industrijci sabotirajo obnovo

Že pred meseci so bila dana ravnateljstvu CRDA-e dobra naročila večjega obsega. Še pred nekaj dnevi se je nudila prilika, da bi sprejeli večje naročilo; toda stvar ni v tem — neizpodbitno dejstvo je, da domači kapital noče obnove, noče novih naročil!

Pri vsem tem ne moremo mimo dejstva, da smo že prej svarili ZVU zaradi obupnega stanja tukajšnjega delavstva. Dajali smo konkretne predloge, da bi se pričela obnova, da bi se zaposlilo tukajšnje delavstvo. — Namesto tega pa vidimo danes, da uvažajo v naše kraje delovno silo iz italijanskih provinc, medtem ko naši ljudje umirajo od lakote! Zaradi tega gre odgovornost za tragično stanje našega delavstva organom zavezniške vojaške oblasti.

Demobilizacja industrije-politika izseljevanja

Če stavi anglo-ameriška vojaška uprava *našo industrijo v isto vrsto kot italijansko in nemško*, kot industrijo poraženih dežel, pripominjamo, da je Julijska krajina dajala svoj krvavi delež v borbi proti tem nasilnežem že celih dvajset let in da je končno zgrabila za orožje v obrambo demokratičnih načel.

Zaradi tega ne moremo odobravati, da ravnajo v naši pokrajini enako kot v Nemčiji in v Italiji, to je z načrtno demobilizacijo industrije.

Ob takem stanju naše industrije, ko ni perspektive, da bi jo v teh okoliščinah določeni krogi obnovili, *pripravljajo načrt za množično izseljevanje. Odtrgati bi nas hoteli od naših domov in poslati gnojit zemljo Venezuele in Argentine.*

Nikdar ne bomo dovolili, da bi nas gonili po svetu, medtem ko imamo na našem domu svoj zaklad, sad svojih žuljev in naporov.

Naša industrija, ki je ponos nas Tržačanov, katero so naši očetje z napori in z znojem zgradili, je dovolj velika, da da kruha vsem Primorcem.

Zato odločno zahtevamo, *da prenehajo politične špekulacije, da se obnovi naša industrija, da se zaposli naše delavstvo.*

Če tega ni v stanu izvršiti zavezniška vojaška uprava, naj izroči oblast ljudskim organom. Ljudstvo samo bo znalo ustvariti take pogoje, za kakršne se je borilo v osvobodilni borbi.

Vsa ta dejstva jasno pričajo, da je delovno ljudstvo Trsta glede teritorialne pripadnosti Julijske krajine pravilno usmerjeno.

Vsa ta neizpodbitna dejstva jasno dokazujejo, da je procvit, da je razvoj Trsta, da je blagostanje Trsta in Julijske krajine odvisno [illegible] naravnega zaledja

Podpredsednik jugoslovanske vlade Edvard Kardelj

Želimo hitro rešitev

tržaškega vprašanja v duhu jugoslovanskih zahtev

Jugoslavija si želi dobrih odnošajev z Italijo, ne more pa se odreči svojim pravicam

Beograd, 13. Tanjug. — *Današnji beograjski jutranjiki objavljajo izjavo jugoslovanskega ministrskega podpredsednika Edvarda Kardelja beograjskemu dopisniku agencije «Ass. Press». Podpredsednik vlade Kardelj je izjavil v intervjuju, da je maršal Tito v svojem govoru 1. aprila izrazil željo, da bi Jugoslavija vzpostavila prijateljske odnošaje z ZDA in drugimi deželami, prav tako pa je izrazil tudi jugoslovansko nezadovoljstvo v zvezi z dogodki v Trstu in JK.*

Kardelj je izjavil, da Jugoslavija ni mogla takoj odgovoriti na zahtevo ZDA po priznanju vseh prejšnjih jugoslovanskih obveznosti, kajti najprej je morala te obveznosti preučiti. Ko je bilo to storjeno, se je pokazalo, da je obveznosti mogoče sprejeti.

Kardelj je dejal: «Byrnes je izjavil na tiskovni konferenci, da bi odklonitev priznanja teh obveznosti predstavljala oviro za popolno priznanje jugoslovanske vlade. Po Titovi izjavi je bila ta ovira odstranjena.»

Kardelj je nato govoril o problemu Trsta in izjavil, da si Jugoslavija želi dobrih odnošajev z Italijo, da pa se ne more odpovedati svojim pravicam. Kardelj je dejal, da pogodbe med Jugoslavijo ter ZSSR in Poljsko, kakor tudi bližnja pogodba s Češkoslovaško, na noben način ne pomenijo pomanjkanje zaupanja v organizacijo ZN, temveč da je cilj teh pogodb obramba Jugoslavije proti vsakemu možnemu napadu ter sodelovanje pri obnovi. «Naši slovanski narodi niso nikoli bili napadalci, toda zelo često so jih drugi napadli.»

Kardelj je nadalje izjavil:

«Mi smatramo, da je italijansko stališče in stališče nekaterih zavezniških oblasti v Italiji predhodnik obnovitve italijanskega imperializma na račun naših mejа. Trst v italijanskih rokah bi zopet pomenil grožnjo za jugoslovansko neodvisnost. Mi si želimo miru na Balkanu, da bi se lahko posvetili razvoju naše dežele brez stalnega strahu pred napadom. Iz teh razlogov poleg narodnostnih argumentov tako vztrajamo pri svoji želji, da bi bilo to vprašanje kar mogoče hitro rešeno v duhu jugoslovanskih zahtev. Za nas je to edina pot zagotovitve miru in neodvisnosti».

Kardelj je izjavil, da Jugoslavija prav tako pričakuje, da bodo ugodili njenim zahtevam, glede Koroške.

V zaključku je Kardelj dejal: «Naša vlada si želi miru. Vsa podobna vprašanja bo reševala mirovna konferenca.»

Manifestacija v Varšavi ob prihodu maršala Tita za jugoslovanski Trst.

Jugoslavija je priznala španska republikansko vlado

Beograd, 13. Tanjug. — Na predlog zunanjega ministra španske republikanske vlade je jugoslovanska vlada sklenila priznati špansko republikansko vlado pod predsedstvom Jose Girala kot edino zakonito špansko vlado.

Jugoslovanska vlada je pripravljena vzpostaviti redne diplomatske odnošaje s španskega republikansko vlado.

Grčija pripada balkanski skupnosti

Atene, 13. - AFP — Zahariades, vodja komunistične stranke, je govoril včeraj v Solunu in napadel podtalno delovanje Turčije, ki nima več pravice ostati v Evropi.

Nadaljeval je, da je bila stara pogreška Grčije v tem, da je sledila tujcem in ni razumela, da pripada balkanski skupnosti. Nato je komentiral krvave dogodke na dan volitev v Litoshoriju in dejal, da je to dejanje samoobramba grškega ljudstva in obenem opozorilo monarho-fašistom in britanski plutokraciji.

O vprašanju meja je Sahariades izjavil, da nasprotuje komunistična stranka vsem zahtevam po spremembi grško-bolgarskih meja v korist Grcije.

Manifestacije za republikansko Španijo v Pragi

Praga, 13. - AFP — Včeraj je bila v Pragi pod častnim predsedstvom predsednika Beneša in Martineza Barrija velika manifestacija za republikansko Španijo.

Prvi je govoril general Lister, ki je prikazal obrambo Madrida, nato pa Enrique Santiago, socialist in sidikalni delavec, ki je izjavil: «Španija ne bo nikoli odpustila onim, ki so dobavljali Francu material v zameno za koncesije in gospodarske koristi. Španci jih smatrajo za svoje sovražnike».

Kongres je zahteval, naj češkoslovaška vlada prizna špansko republikansko vlado v Parizu.

Rudenko in Jackson odpotujeta v Prago

Praga, 13. AFP. — Češkoslovaška vlada je povabila sovjetskega tožilca v Nürnbergu Rudenka, naj pride za Veliko noč v Prago, da bo prisostvoval procesu proti Franku, kot je to že storil ameriški tožilec Jackson.

Povabilo zunanjim ministrom na konferenco

Pariz, 13. AFP. — *Francoska vlada je poslala francoskim veleposlanikom v Moskvi, Londonu in Washingtonu navodila, naj povabijo zunanje ministre ZSSR, Velike Britanije in ZDA na konferenco, ki se bo pričela v Parizu 25. aprila.*

FLRJ nakazala prispevek za ZN

Beograd, 13. Tanjug. — Glavni tajnik ZN Trugve Lje je izrazil hvaležnost jugoslovanski vladi, ker se je odzvala njegovi prošnji in nakazala svoj celotni prispevek v fond ZN.

Zarota nacistične mladine

Praga, 13. AFP. — Češkoslovaška policija je odkrila zaroto nacistične mladine. Aretiranih je bilo 60 članov Hitlerjeve mladine.

Proces proti Mihajloviču

nova stopnja pri likvidaciji ostankov fašizma

Moskva, 13. - Tass — Diplomatični opazovalec «Krasne zvezde» piše:

«Pred mesec dni je bil aretiran v Jugoslaviji izdajalec Draža Mihajlović, ki je več let zavzemal položaj «vojnega ministra» v kraljevski «migrantski «vladi», ki ga je proglasila kot junaka «borbe proti Nemcem». Dejansko je bil Draža Mihajlović nemški agent in njegovi četniški oddelki so skupno s četami ostalih nemških fašističnih podrepnikov vodile oborožen boj proti jugoslovanski narodno-osvobodilni vojski.

Treba je bilo mnogo truda, da se je strgala maska z izdajalca Mihajloviča. Draža je užival neomejeno podporo reakcionarnih krogov in nikoli se ni iznebil svoje resnične vloge. Nekaj časa se je zadovoljil s tajnimi stiki z nemškimi in italijanskimi fasisti, nato pa je pričel z odkrito borbo proti jugoslovanskim narodom složno z Nemci.

Berlinski dopisnik lista «Afton Bladet» je pisal novembra 1943: «Predstavnik nemškega zunanjega ministrstva je potrdil, da se Mihajlović sedaj bori proti partizanom. Imel sem vtis, da je Berlin zelo zadovoljen z Mihajlovičem.»

Po osvoboditvi Jugoslavije je prišlo avgusta več voditeljev Mihajlovičevih tolp pred sodišče v Beogradu. Proces je popolnoma potrdil, da je Mihajlović po neposrednih poveljih fašističnih osvajalcev usmeril vse svoje napore za razorožitev jugoslovanskega ljudstva in da je izdajal narodno-osvobodilno gibanje, da so po Mihajlovičevih navodilih poveljniki četniških formacij koordinirali svoje vojaške operacije z operacijami nemškega glavnega štaba v Jugoslaviji.

Kljub vsem tem novim dokazom o strahotnem izdajalskem delovanju Mihajloviča, so se še vedno našli v inozemstvu njegovi simpatizerji, ki so zatrjevali, da je Mihajlović v Jugoslaviji na čelu «60.000 mož močne armade», da ima neosvojljive trdnjave v hribih in da «zatorej njegova vloga nikekar še ni končana».

Toda vsaka legenda ima svoj konec: Mihajloviča so zajeli organi jugoslovanske varnostne službe z vso njegovo «armado», ki je obsegala vsega skupaj 11 ljudi.

Ta zločinec bo kmalu stopil pred jugoslovansko ljudsko sodišče. Nedvomno ta perspektiva nikakor ne veseli jugoslovanskih reakcionarjev. Nikakor ni naključje, da je po vesti o Mihajlovičevi aretaciji bivši kraljevski jugoslovanski veleposlanik v ZDA Fotič pričel takoj s turnejo po 25 največjih mestih ZDA, kjer je rotil Amerikance, naj branijo Mihajloviča. Nekateri ameriški listi so se pustili vplivati od njegovih litanij. «New York Times» objavlja članek, katerega pisec zatrjuje, da je še vedo negotovo, kaj je Mihajlović: junak ali izdajalec.

V zvezi z bližnjim Mihajlovičevim procesom je poslala vlada ZDA Jugoslaviji noto, ki zatrjuje, da imajo nekateri ameriški zvezni častniki, ki so bili v Mihajlovičevem glavnem stanu, in nekatere osebe iz njegove okolice, dokaze, ki lahko ovržejo obtožbo, da bi Mihajlović sodeloval s sovražnikom. Nota prosi jugoslovansko vlado, naj da tem osebnosti možnost za pričevanje. Jugoslovanska vlada je odgovorila, da ne mora ugoditi želji vlade ZDA, kajti nihče nima pravice do vplivanja na sodišče in do predpisovanja, kakšne priče naj pokliče.

Bližnji proces proti vojnemu zločincu Mihajloviču, bo nova stopnja pri delu likvidacije fašističnih ostankov.

Ovržena obramba Franka

Praga, 12. - AFP — Med obravnavo proti Franku so v teku sočenja z Daluegejem, naslednikom Heydricha, protektorjem Češke in Moravske, popolnoma ovrgli obrambo Franka. Frank je skušal naprtiti Daluegeju odgovornost za svoje zločine, nato je skušal preprečiti njegov prihod pred sodišče, češ da je Daluege sifilitik in blazen. Daluege je dejal, da je samo on hotel imeti vso oblast v protektoratu in da je tudi resnično imel. Frank je samo odgovoril, da noče razpravljati z blaznežem.

26. kongres Konfederacije dela zaključen

Pariz, 13. - AFP — V začetku zaključne seje 26. kogresa Glavne konfederacije dela so objavili rezultate volitev o poročilu «Nravnost in delo», ki je bilo sprejeto z veliko večino. Zatem so govorili tuji delegati in predvsem angleški delegat Papworth, ki je pozdravil kongres v imenu 8 milijonov angleških delavcev, ter sovjetski delegat Agajanov, ki je pozdravil kongres v imenu sovjetskega ljudstva. Govornik je dejal med drugim:

«Vaš kongres ima zgodovinski pomen v sedanjih okoliščinah. Evropski narodi so zelo trpeli pod nacističnim jarmom, toda končno je prišla osvoboditev s pomočjo vseh zaveznikov.

Kljub velikemu pomanjkanju, ki ga je povzročila vojna, delajo francoski delavci, kmetje in tehniki brez prestanka, da bi izlečili rane svoje dežele. Tudi sovjetsko ljudstvo mora storiti vse napore, da bi obnovilo našo deželo, ki je bila opustošena in razdejana od nacističnih hord.»

Govornik je nato orisal junaške etape ruskega ljudstva od Leningrada do Stalingrada v borbi za osvoboditev in naglasil, «da je bil anglo-ruski odbor osnova za ustanovitev mednarodne sindikalne federacije.»

Agajanov je nadalje dejal: «Osrednji odbor sovjetskih sindikatov podpira ukrepe proti Francovi Španiji ter priznava špansko republikansko vlado za edino zakonito».

Govornik je zaključil svoj govor s toplim pozivom na enotnost v vrstah mednarodne sindikalne federacije v korist ohranitve miru in varnosti na svetu.

Sprejete so bile številne resolucije, med katerimi je posebno važna poslanica «Delavcem Francije in prekomorskih dežel», ki zahteva predvsem zvišanje proizvodnje in zagotovitev gospodarske obnove Francije.

Zaključni govor je imel Leon Jouhaux, ki je naglasil, «da bo delavski razred visoko nosil baklo civilizacije.».

Enodomni sistem v Franciji

Pariz, 13. - AFP — Ustavodajna skupščina je danes odbila načelo dvodomnega sistema, ki ga je predlagala republikanska stranka svobode. Odklonila ga je z 286 glasovi proti 84.

Sprejem francoskih novinarjev v Odesi

Moskva, 13. AFP. — Kot poroča sovjetski radio, se Odesa pripravlja na slavnostni sprejem francoskih mornarjev, ki bodo prispeli v Odeso, da bodo prevzeli sovjetske dobavo žita za Francijo. V mestnem gledališču v Odesi bo francoskim gostom prirejena slavnostna predstava.

IZ MRAČNIH DNI

William Shirer, berlinski korespondent Columbijskega radijskega sistema je izdal svoj «Berlinski dnevnik». V tem dnevniku popisuje vse kar je doživel kot korespondent v Nemčiji za časa minule svetovne vojne.

V tem dnevniku je tudi odstavek, ki nas bo gotovo zanimal.

V Berlinu se nekaj tajinstvenega pripravlja. Povsod nekaka mrzličnost, povsod tajinstveno prišepetevanje o koncu vojne. Stojimo tik pred podpisom tripartitnega pakta.

Omenjeni odstavek se glasi takole: «Za oddaje v tujem jeziku so nacisti najeli pestro družbo napovedovalcev iz balkanskih dežela, Holandcev, Skandinavcev, Špancev, Arabcev in Hindov. Nekega dne je postal eden izmed napovedovalcev «nezanesljiv». To je bil jugoslovanski napovedovalec, ki je zadel sinoči svojo oddajo z besedami: «Nocoj boste slišali iz Berlina kup neumnosti, niz laži in če ste količkaj pametni, boste rajši poslušali kaj drugega». Dalje ni dospel. Na drugem koncu mesta v ministrstvu za propagando so namreč poslušali kontrolni organi. Nazadnje so videli napovedovalca, ko so ga SS straže odpeljale z avtomobilom v zapore.»

Značilna slučica, prav gotovo, za takratne čase. Znameniti Shirer v svojem dnevniku ni smatral za potrebno omeniti, kdo je bil ta nesrečnež. Mislim pa, da je potreza tega brezimenega jugoslovanskega napovedovalca značilna za Jugoslovane. Našli se bodo, ki bodo gotovo smatrali korak jugoslovanskega napovedovalca v Berlinu za blaznega. Toda ali niso prav tako smatrali za blazen odpor peščice ljudi leta 1941. nekaj mesecev po invaziji, anksiji in okupaciji predelov Jugoslavije. In vendar se je ta odpor peščice ljudi razvil v mogočno narodno osvobodilno gibanje, ki je zajelo zadnjo hribovsko vas po naši lepi deželi in nosil slavo jugoslovanskega ljudstva dan za dnem širom vsega sveta. Sedaj vemo, da je bilo to vzpodbuda narodom, ki so po nesrečni usodi prišli pod nacifašistični jarem in klic vsemu svetu, da jugoslovanski narodi slede svetlim tradicijam v boju za «slobodu slatnu».

Tako kot doma, se je tudi v Hitlerjevem brlogu našel človek, ki mu je bilo zadosti in preveč, sejati v svet laži iz Goebelsove propagandne pisarne. Drugi inozemski novinarji so klonili, in ko jim je bilo preveč, so pobrali svojo culo, in se vrnili v svojo domovino. Tako je bilo z vsemi Amerikanci, tako je bilo z g. Shirerjem. Nihče se pa ni našel razen nekega nesrečnega brezimnega Jugoslovana, ki bi svetu povedal jasno in glasno iz središča Hitlerjeve Nemčije, da je ta propagando lažna in neumna, in naj jo poslušalci radia ne poslušajo. In to verjetno za ceno njegovega življenja, ki je tako ničevo spričo narodove blaginje. Eni bodo porekli: res, korajza, drugi blaznost, no, naj bo karkoli že, ta neznani jugoslovanski spiker na berlinskem radiu je v teh trenutkih odkril vsemu svetu jugoslovansko srce in dušo. Nerazumljivo za marsikoga ki pa je pisalo gotovo najlepše strani v zgodovini minulega svetovnega požara.

Umirali so za Jugoslavijo

Fašistični krvniki so tudi v Podgorjah širili svojo «dvatisočletno kulturo»

PODGORJE. *Dne 2. 10. 1943 so prihrumeli tudi v Podgorje italijanski fašistični miličniki skupno s podivjanimi nemškimi četami. Obkolili so vas, terorizirali ljudi, razmetali vse po vasi in odnesli, kar jim je prišlo pod roko. Odgnali so 2 vola, 2 prašiča in zažgali štirim posestnikom gospodarska poslopja. Zgorelo je razen 4 goved razno poljedelsko orodje in druge premičnine. Oškodovani so sledeči posestniki: Jožef Rojc, Ivan Andrejašič, Jožef Koren in Ludvik Gržetič. Zažgali so tudi šolsko poslopje.*

Prve dni novembra 1944. so italijanski fašistični miličniki, ki so se naselili na železniški postaji, odgnali 3 posetnikom 10 glav živine, pobrali oblačila, živila, mnogo krme za živino in drugih premičnin.

Terorizirali so ljudi, aretirali mnogo vaščanov in jih odpeljali s seboj. V svojih uradih so jih pri izpraševanju mučili. Tudi iz sosednjih vasi so fašistični miličniki vlačili ljudi v svoj zapor. Zverinsko so jih mučili in izvršili preko 15 umorov. Poznane žrtve so sledeče: Albin Pečar, Marcel Mamilović, Jožef Čendak, Martin Juriševič, Karel Čendak (ni istoveten s prejšnjim) in Jožef Kavre. Vseh 7 so najprej mučili, nato pa ustrelili. Za imena ostalih mučenikov in njih točno število se ne more vedeti, ker so jih krvniki sami pokopali na skrivnih krajih, da bi tako zabrisali vsako sled.

Ti fašisti so aretirali in mučili sledeče vaščane: Ivana Andrijašiča, ki so go odpeljali v Nemčijo, odkoder se ni vrnil, S. Andrijašiča, ki je umrl v Nemčiji, Franca Korena, ki so ga odpeljali v Nemčijo, odkoder se je vrnil v juniju 1945, S. Gržetiča, ki je umrl v taborišču v Nemčiji, Edvarda Grzetiča, ki so ga odpeljali v taborišče v Nemčijo, odkoder se je vrnil v juniju 1945, Franca Poljaka, ki so ga odpeljali v Nemčijo, J. Kavre (izpuščen po osmih dneh), Ivana Filipiča, ki je bil pri begu ranjen, Ivana Andrejašiča (pozneje izpuščen), Teodorja Andrejašiča, Marijo Andrejašič, Ano Andrejašič, Marijo Andrejašič (ni istovetna s prejšnjo), Marijo Kavre, Marijo Rojc, ki so jih pozneje izpustili, Ivanko Rojc, ki so jo nečloveško mučili (pozneje se ji je posrečilo zbežati), Jožefo Andrejašič, Marijo Filipič, Jožefo Koren, Marijo Filipič in Marijo Filipič (nista istovetni s prejšnjo); slednje so pozneje izpustili.

8. marca 1945. so italijanski karabinerji prisilno mobilizirali 7 mladoletnih fantov. Odpeljali so jih neznano kam. Šele po več tednih se je zvedelo, da so v posebnih bataljonih v Aquili.

V juliju 1944. so fašisti ob priliki spopada s partizani pri streljanju z minometi smrtno ranili dva otroka, enega pa težko. Otroka Sabina Koren in Marija Koren sta umrla.

V juliju 1944 so fašisti ob priliki spopada s partizani pri streljanju z minometi smrtno ranili dva otroka, enega pa težko. Otroka Sabina Koren in Marija Koren sta umrla.

V januarju 1944 so pod poveljstvom Nemcev prišli v vas Mongali in se nastanili po privatnih hišah, kjer so ostali do 16. 2. 1944. V tem času so večkrat brskali po hišah in odnesli, kar jim je prišlo pod roke. Pokradli so veliko število prašičev, mnogo perutnine in mnogo živil.

V juniju 1944 so Nemci odvedli na prisilno delo in za prevažanje vojnega materiala 56 oseb. V ta namen so odpeljali tudi 3 pare volov. Mobilizirani so bili sledeči: Ivan Andrejašič, Jožef Kavre, Rudolf Poljak, Jožef Kavre (ni istoveten s prejšnjim), Ivan Kavre, Ivan Kavre (ni istoveten s prejšnjim), Franc Grzetič, Franc Grzetič (ni istoveten s prejšnjim), Anton Marsetič, Ivan Poljak, Alojzij Filipič, Ivan Andrejašič (ni istoveten s prejšnjim), Saba Andrejašič, Jožef Koren, Franc Koren, Jožef Kavre (ni istoveten s prejšnjima), Ivan Kavre (ni istoveten s prejšnjima), Ivan Adrejašič (ni istoveten s prejšnjima), Jožef Grzetič, Andrej Grzetič, Ivan Kavre (ni istoveten s prejšnjimi), Franc Grzetič, Jožef Rojc, Franc Poljak, Anton Filipič, Jožef Koren (ni istoveten s prejšnjimi), Ivan Grzetič, Ivan Andrejašič (ni istoveten s prejšnjim), Ivan Andrejašič (sin), Anton Kavre, Ivan Grzetič, Ivan Grzetič, Ivan Grzetič (niso istovetni s prejšnjimi), Ivan Koren, Alojzij Koren, Ludvik Grzetič, Ivan Koren (ni istoveten s prejšnjim), Franc Koren (ni istoveten s prejšnjim), Ivan Filipič, Ivan Andrejašič (ni istoveten s prejšnjimi), Franc Andrejašič, Karl Andrejašič, Nada Hrešćak, Slava Hrečak, Marija Poljak, Karla Grzetič, Zora Andrejašič, Marija Grzetič, Marija Andrejašič, Ivanka Poljak, Pavla Andrejašič, Marija Grzetič (ni istovena s prejšnjo), Julija Koren, Marija Koren, Kristina Filipič in Ana Andrejašič.

Delati so morali ob vsakem vremenu: v dežju in metežu, veliki burji in mrazu. Dobivali so le pičlo in slabo hrano in nemški nasilniki so jih stalno naganjali k delu. Marsikaterega so tudi pretepli.

LONDON. Iz Bukarešte poročajo, da so aretirali 8 članov bivše rumunske vlade pod diktatorjem Antonescom. Obtoženi so vojnih zločinov.

Fortič oproščen

Nekaj dejstev ob oprostitvi Dušana Fortiča

Ljudstvo Julijske krajine — oz. bolje, ljudstvo vsega sveta — je nestrpno pričakovalo prihoda medzavezniške razmejitvene komisije na ozemlje Julijske krajine, ker se je dobro zavedalo, kakršnega pomena bodo njih ugotovitve in predlogi konferenci zunanjih ministrov. Ljudstvo Julijske krajine — ki je bilo ob tem brez dvoma neposredno prizadeto — je pripravilo za prihod medzavezniške komisije preko organov svoje — ljudske oblasti ter drugih ustanov mnogo gradiva, katerega je predložilo medzavezniški komisiji za določitev meja. S tem gradivom je nedvomno dokazalo, da množičnih manifestacij niti ne omenjamo, da pripada Julijska krajina svojemu saledju — Jugoslaviji. S predloženimi dejstvi je ovrglo bedne, lažne trditve peščice klevetnikov — rušilcev svetovnega miru.

Tega se je peščica domačih reakcionarjev, podprta z svetovno reakcijo, prav dobro zavedala. Že pred prihodom komisije in med njenim bivanjem se je poslužila vseh mogočih sredstev, spletk, laži, terorja, itd., da bi prejudicirala dejansko stanje ali vsaj vrgla pesek v oči članom medzavezniške komisije in tako obrnila odločitev o državni pripadnosti Julijske krajine v svoj prid.

V niz zgoraj omenjenih akcij reakcije spada nedvomno tudi Fortičev primer. Ob aretaciji urednika «Primorske borbe» Dušana Fortiča je, kakor nam je znano, reakcija preko svojega tiska zagnala silen vik in krik o nekih «balkanskih sistemih» in s takami in podobnimi natolcevanji, hotela oblatiti demokratične množice, ljudsko oblast, demokratičen tisk in Jugoslavijo. Pod velikimi naslovi je reakcionarni tisk prinašal v času bivanja medzavezniške komisije te članke ali jih pa vsaj ob vsaki mogoči priliki omenjal.

To početje je bilo nesramno in obsojanja vredno. Ponavljamo: nesramno in obsojanja vredno početje, kajti urednik «Primorske borbe» tov. Dušan Fortič je prišel z drugimi številnimi novinarji od vsepovsod v Trst da bi s svojim delom pripomogel — kolikor je to v močeh tiska — pri reševanju tega vprašanja. Ne samo to! Tovariš Dušan Fortič je predstavljal tisti tisk, ki je neposredno izšel iz narodno-osvobodilne borbe, iz borbe proti fašizmu ob strani zaveznikov, tisti tisk, ki danes zvest svojim tradicijam, nadaljuje borbo proti ostankom fašizma za utrditev svetovnega miru.

Toda razen ljudstva in ljudskega tiska ni bilo nikogar, ki bi to početje, to podlo natolcevanje reakcionarnega tiska in reakcije obsodil, kaj šele, da bi z možnostmi, ki so na razpolago, (kako dobro smo jih lahko občutili ob Gasparinijevem procesu) to početje preprečil. Kakor nalašč pa — se proces proti Dušanu Fortiču ni vršil med bivanjem medzavezniške komisije, na katerem bi bila dokazana nedolžnost Fortiča in ovržene vse klevete, vsa natolcevanja reakcionarnega tiska.

Do aretacije Fortiča in vse zgoraj omenjenega je prišlo, čeprav so demokratičen tisk — ljudska oblast — ljudske množice, neštetokrat v pismih in protestih opozarjale ZVU na bivanje elementov zločinske preteklosti, agentov Gestapa in OVRE, ki s svojim medsebojnim obračunavanjem in s svojo navzočnostjo predstavljajo nevarnost za red in mir.

Primer Dušana Fortiča je torej kot tak, predstavljal neopravičen in obsojanja vreden napad proti svobodi tiska, proti demokratičnemu tisku, proti ljudskim množicam Julijske krajine.

Oprostitev, ki je včeraj izreklo vojaško sodišče, je ta dejstva nedvoumno dokazala! XY.

Včeraj ob 9.30 uri je predsednik sodišča razglasil sodbo v procesu proti uredniku «Primorske borbe» tov. Dušanu Fortiču, ki je bil pred poldrugim mesecom aretiran in sedaj obtožen udeležbe pri ugrabitvi vojnega zločinca in belogardističnega organizatorja dr. Šmajda Albina.

Predsednik sodišča se je predvsem zahvalil tožilstvu in obrambi za veliko pomoč, s čemer sta prispevali k objasnitvi tega primera. Nato je predsednik sodišča v daljšem govoru pojasnil, da je morala obtožba dokazati 3 dejstva. Prvič ugrabitev dr. Šmajda. Drugič, da je avto Fiat 1500 z evidenčno tablico SP 1831 last obtoženca in da so ga uporabili za ugrabitev. Tretjič, da je bilo vozilo uporabljeno z obtoženčevo vednostjo. Ako bi bil tožilec to dokazal, bi bil obtoženec obsojen po čl. 605 italijanskega kazenskega zakonika v zvezi s čl. 106, ki pravi, da so enako krivi vsi udeleženci zločina.

Predsednik je nato podal svoj zaključek, da iz pričevanj o dogodkih 22. februarja ob 19.15 v ulici Miramar sledi, da je bil dr. Šmajd res ugrabljen. Glede druge točke obtožbe je poudaril kapetan Leaning, da verjame odkritosrčni izpovedi tovariša Fortiča in Golobove in da je obtoženec dokazal s tem svoj alibi, ne pa tudi alibi avtomobila, ker so izjave prič glede časa toliko netočne, da je po mnenju predsednika sodišče verjetno, da sta se tov. Fortič in tov. Golobova precej dalje zadrževala v gostilni v Barkovljah.

Kljub temu, da sta šla oba ponovno gledat, ali je avtomobil še na mestu, je med tem lahko preteklo toliko časa, da je možno, da je bil med tem avtomobil uporabljen za ugrabitev. Predsednik je mnenja, da se je to tudi zgodilo, da pa ni mogoče ugotoviti, kako. Dejstvo, da se je obtoženec trudil dokazati alibi tudi za avtomobil, se zdi predsedniku sodišča sumljivo za njegovo krivdo. (Nam in najbrž tudi vsakomur, ki pozna vrednost avtomobila, se to najbrž ne bo zdelo tako «sumljivo»...)

Sum pa še dolgo ni dokaz. Zato tožilstvo ni uspelo in sodišče je zaradi pomanjkanja dokazov glede tretje točke *spoznalo obtoženca za nekrivega*. Končno je odredilo sodišče, naj se obtožencu vrnejo dokumenti in avtomobil.

Zborovanje aretiranih antifašistov

Jutri 15. t. m. ob 18. uri, bo v dvorani kulturnega krožka «R. Rinaldi», ulica Caprin 7, zborovanje antifašistov, ki so bili aretirani med manifestacijami od 24. do 28. marca t. l. Odbor aretiranih antifašistov vabi vse aretirance, ki so bili izpuščeni iz zaporov, da se zborovanja udeleže.

Odbor aretiranih antifašistov

Odbor aretiranih antifašistov med manifestacijami od 24. do 28. marca t. l. vabi tovariše Brumatti Nerea, Kralja Štefana, Čoka Stanka, Hrovatin Ireno, Lavrenčiča Josipa, naj se javijo takoj v ulici Filzi 17, na sedežu ASIZZ od 9. do 12. in od 15. do 18. ure zaradi važnih sporočil.

Slov. narodno gledališče za Trst in Primorje

V Boljuncu v Prosvetnem društvu v nedeljo 14. t. m. dramo v treh dejanjih «Raztrganci», in sicer dve predstavi: ob 17.30 uri za okoličane, ob 20.30 uri za domačine. Predprodaja vstopnic pri tovarišu učitelju Kaplju.

Nastop pevskih zborov v Lonjerju

Danes ob 16.30 gostujejo v Lonjerju vsi pevski zbori iz Trsta iz bližnje okolice. Vsak zbor nastopi z dvema točkama. Nudi se lepa prilika vsem ljubiteljem zborove glasbe.

Koncert pevskega zbora „Soča"

Danes ob 17. uri se vrši v dvorani Prosvetnega društva na Opčinah koncert pevskega zbora «Soča» pod vodstvom našega znanega glasbenika in dirigenta Srečka Kumarja. Na koncertu nastopita tudi odlična plesalka tovarišica Vukica Kumarjeva z modernimi plesi ter znana sopranistka tovarišica Slavica Batistuta.

Z istim sporedom nastopi tovariš Kumar jutri ob 20. uri v dvorani kulturnega krožka «R. Rinaldi», v ulici Caprin 7, v Trstu.

Vozni red avtomobilske proge Trst-Komen-Rihenberk-Dornberk-Gorica

6.30	Trst	14.55
6.45	Prosek	14.40
7.20	Komen	14.05
7.40	Rihenberk	13.45
7.55	Dornberk	13.30
8.10	Volciadraga	13.15
8.25	Gorica	13.—

Začetek te nove proge je določen od srede 17. aprila.

Odhaja iz Trsta na ulici Fabio Severo.

Odhaja iz Gorice na Travniku.

Avtomobilska proga Trst-Gorica črez Stanjel odhaja kakor po navadi ob 7. iz Trsta in ob 16. iz Gorice.

Pesem dela v prvomajskem tekmovanju

Veliki uspehi udarniškega dela v okviru prvomajskega tekmovanja v coni B

Ljudske množice cone B Julijske krajine so se pridružile prvomajskemu tekmovanju jugoslovanskih narodov. Kakor v Jugoslaviji so tudi delavci, kmetje, obrtniki, ljudski razumniki, mladina in žene te cone množično odšli na udarniško delo, da tako ponovno dokažejo, da hočejo delati in napredovati skupno z jugoslovanskimi narodi, da hočejo čimveč prispevati k skupni stvari z jugoslovanskim ljudstvom, ob čigar strani so se v osvobodilni borbi borili za dosego skupnega cilja ustvaritve demokratične Jugoslavije. Antifašisti vseh narodnosti tega dela Julijske krajine pa hočejo s tem ponovno izpričati pred vsem svetom tudi svojo odločno voljo po priključitvi k demokratični Titovi Jugoslaviji.

Zavedajoč se velikega pomena prvomajskega tekmovanja, so se v okraju Idrija-Cerkno množično udeležili udarniškega dela prav na vseh poljih. Prebivalci vasi Šebrelje gradijo tri apnenice da se bodo lahko lotili načrtne obnove požganih domov. Mladina pa je skupno s pionirji očistila sto sadnih dreves. Ravno tako je očistila tudi šolski vrt, pri čemer je opravila 160 udarniških delovnih ur. Ob priliki materinskega dne so pionirji imeli lepo kulturno prireditev, na kateri so uprizorili eno igrico in deklamirali pesmi. Vaščani so ustanovili tudi prosvetno društvo. V njegovih prostorih so sedaj sestanki, na katerih mladina z ostalim ljudstvom čita dnevno časopisje in se izobražuje.

V istem okraju je mladina vasi Zavratec opravila v osmih dneh 98 prostovoljnih udarniških ur pri popravilu mladinskega doma. Poleg tega je obdelala tudi večjo njivo, zbrala 52 knjig in uredila stenčas. Mladinci so imeli tudi dva kmetijska sestanka, kjer so razpravljali o načrtnem obdelovanju zemlje. Mladina Stopnika pa je pri pripravljanju peska za novi most pri Sebreljah opravila 192 delovnih ur. Pri tem delu se je zlasti odlikovala tovarišica Polda Pervanja. Mladinci so obdelali tudi njivo in zbrali 200 kg semenskega krompirja za pomoč najpotrebnejšim.

Pa tudi v Postojnskem okraju nočejo zaostati. V okviru prvomajskega tekmovanja je ljudstvo obdelalo in posejalo 23 ha zemlje posadilo 1913 sadnih dreves, 20.600 pa jih je očistilo. Poleg tega so posadili tudi 2000 smrek, popravili 10.500 m ceste, očistili 18 m/3 ruševin v vasi Gorenje, popravili in pobelili 12 stanovanjskih hiš ter očistili vse vasi okraja. V Senožečah so obnovili mlekarsko zadrugo. Odikovala se je vas Hruševlje, ki je ustanovila prosvetno društvo. V okraju so dosedaj uprizorili 6 gledaliških iger, imeli 3 pevske nastope in 3 kulturne prireditve. Poleg tega so ustanovili 8 novih stenčasov. Delavci, ki so včlanjeni v podružnici Enotnih sindikatov lesne industrije v Št. Petru na Krasu, so 19. marec t. l. razglasili za udarniški dan. Celokupno dnino so poklonili stavkujočim tržaškim delavcem. Ob tej piliki je 192 delavcev napravilo 1521 udarniških ur. Zaslužek znaša 54.203 lir. Dne 25. marca je 217 delavcev iste podružnice odšlo na prostovoljno delo. Od tega zneska so poklonili 10.000 lir Dečjemu domu v Št. Petru, 16.182 lir Tiskovnemu skladu in 26.183 lir drugim ustanovam.

Udarniškega dela v okviru prvomajskega tekmovanja so se udeležili tudi delavci tovarne Samsa v Ilirski Bistrici, ki so dvignili proizvodnjo zabojev za 100% in znižali količino odpadkov za 15%. Delavci in nameščenci te tovarne so dosedaj napravili 361 delovnih ur v prid sindikalnemu fondu in Dijaškemu domu. Sklenili so, da bodo vsak teden delali prostovoljno 3 ure za socialno skrbstvo. Podružnica rudarjev v Planini pa je v 14 dnevnem tekmovanju popravila pot od glavne ceste proti spodnjemu rovu v dolžini 100 metrov, pretesala 2 okvirja in kmetom očistila 28 dreves.

Tudi obnovitveno delo napreduje. Do sedaj so ustanovili obnovitvene zadruge v Stjaku, Cesti, Dobravljah, Otlici, Lokvah, Banjščicah, Trnovem in Lokavcu. V Idriji in v Cerknem pa sta obnovitveni zadrugi delovali že prej.

Prav tako v okviru prvomajskega tekmovanja so rudarji jaška «Delo» napravili 200 udarniških ur z brezplačnim odstranjevanjem ruševin podrtih hiš. Med ruševinami so nabrali tudi 300 kg starega okroglega železa, katerega bodo sedaj kovači predelali v orodje za obnovo. Od te udarniške dnine so rudarji poklonili 10.000 lir za vzdrževanje obrtno-nadaljevalne šole. Rudar tovariš Felc Anton pa je izročil sindikalni podružnici 2200 lir za nabavo knjig za sindikalno knjižnico. Ravnotako je skupina 50 delavcev podružnice Enotnih sindikatov Dol - Predmeja brezplačno nakopala v 241 udarniških urah 45 m/3 peska za obnovo porušene vasi. Skupina 13 delavcev iste podružnice pa je popravila stezo, ki vodi iz Predmeje v Ajdovščino.

Z istim poletom udarniško delajo tudi delavci in kmetje, žene in mladina vseh ostalih okrajev te cone. Do sedaj je bilo v okviru prvomajskega tekmovanja zabeleženih mnogo in mnogo nadvse lepih uspehov. Tudi mnogo posameznikov so proglasili za udarnike dela. V vsem tem vidimo najlepši primer, kako ljudstvo v Primorju dela in hoče čimveč doprinesti v skupno korist, da bi čimprej doseglo svoj cilj. Množično sodelovanje vseh slojev prebivalstva v prvomajskem tekmovanju pa lahko smatramo za ponoven plebiscit ljudstva teh krajev za priključitev k Titovi Jugoslaviji.

RADIO

NEDELJA, 14. APRILA

15.20 otroška ura v slov.; 16 radiokronika nogometne tekme; 16.45 pestra glasba; 17 športna poročila; 17.10 plesna glasba; 18 pregled tiska; 18.15 melodija in serenade; 18.45 športna poročila; 19 violinski koncert prof. Karla Sancina; 19.20 predavanje o telesni vzgoji; 19.30 slovanska folkorna glasba (plošče); 20 poročila v slov.; 20.30 četrt ure valčkov in mazurk; 20.45 športna valčkov in mazurk; 20.45 športna fonija; 23.10 zadnje vesti v slov.; 23.20 nočno zabavišče.

PONEDELJEK, 15. APRILA

7 Glasba za dobro jutro; 7.15 poročila v slov.; 7.45 koledar; 7.50 pestra jutranja glasba; 11.30 veseli ritmi; 11.45 univerza po radiu; 12 glasba za vas; 12.30 poljudno znanstveno predavanje (slov.); 12.45 poročila v slov.; 13.20 pestra glasba; 14.15 pregled vesti; 17 prenos iz Vidma; 18 pestra glasba; 18.30 glasba na orglje; 19 ženska ura (slov.); 19.20 češka plesna glasba; 19.30 ruska XXII. ljudska glasbena ura: glasba (nadaljevanje); 20 poročila v slov.; 20.30 organist Busolini;

Odg. urednik DUSAN HRESCAK

OD TRIGLAVA DO JADRANA

Tržič

Ko so se še vršile velike slavne borbe za osvoboditev tudi po našem Krasu in so nacifašisti divjali po mirnih in tihih vasicah ter požigali domove naših Kraševcev, so med drugimi požgali tudi prijazno vasico Sela. Na pobudo «Delavske enotnosti» se je Tržič takrat spomnil teh trpinov ter kot prvo pomoč prizadetim tovarišem, katerih nesrečo je obžalovalo vse pošteno ljudstvo ter obsojalo povzročitelje tega gorja, zbral nekaj sredstev, da jim vsaj malo olajša življenje. Sedaj pa, ko je borba končana, so se ti ljudje, čeprav so še vedno sami v veliki stiski in potrebi, spomnili na človečansko dejanje Tržiča ter v znak hvaležnosti in priznanja zbrali med seboj 31 litrov mleka, 122 jajc in 25 q drv ter vse to poslali kot pomoč potrebnim prebivalcem. Ta njihova gesta je vse pošteno ljudstvo globoko ganila in le še poglobila bratstvo med obema narodoma.

Selam in vsem, ki so k tej nabiralni akciji prispevali, se toplo zahvaljujemo.

Kanal

Minulo nedeljo je bilo v Kanalu prvo letošnje redno zasedanje okrajne narodno osvobodilne skupščine za Kanalsko. Zasedanju je prisostvoval tudi tov. Julij Beltram, ki je ob otvoritvi opisal stanje na Goriškem in v Julijski krajini ter začrtal naloge naše ljudske oblasti. Po referatu so krajevni odposlanci živahno posegli v diskusijo. Nato je izvršni odbor podal svoje poročilo, iz katerega je bilo razvidno, da je izpolnil vse naloge in dolžnosti. Razvidno je bilo, da je naletel na težkoče, ki pa jih je s pomočjo ljudstva premostil. Nadalje je bilo govora o sklepih, ki so si jih postavili vaščani na vaških zborih, o delu po vaseh, o uspehih ljudske oblasti, o šolskem pouku, o prosvetnem delu in o pomoči raznim dobrodelnim ustanovam. Po poročilih je skupščina izrekla izvršnemu odboru zaupnico za nadaljnje delo. Dva člana so na lastno prošnjo razrešili dolžnosti, ker sta preveč zaposlena z drugim delom. Število članov izvršnega odbora se je tako zmanjšalo od 13 na 11. Skupščina je nato sprejela in potrdila vrsto novih sklepov za delo v prihodnosti. Pokazala je popolno razumevanje za to, da je pogoj za uspešno delo na gospodarskem in političnem upravnem polju čimprejšnje uresničenje želja vsega prebivalstva po priključitvi k Titovi Jugoslaviji.

Bovec

Tov. Franc Uršič je že pred petindvajsetimi leti učiteljeval v slovenski šoli v Bovcu. Danes tov. Uršič zopet poučuje našo mladino v materinem jeziku in odlično vrši svojo učiteljsko dolžnost. Vsi njegovi bivši učenci in učenke v Bovcu so mu nekega večera izkazali svojo hvaležnost za vse, kar je storil zanje kot učitelj v prejšnjih letih. Nad 50 tovarišev in tovarišic se je 3. aprila zvečer zbralo v lepo okrašeni dvorani v gostilni pri Maruši. Tam so tov. učitelja sprejeli s pesmijo, ki jo je še on učil, mu poklonili šop cvetlic in sliko Simona Gregorčiča s podpisi vseh navzočih. Tov. učitelj je bil zelo ginjen nad izrazi hvaležnosti njegovih bivših učencev. Prijetni večer je potekel med petjem narodnih in partizanskih pesmi.

• • •

Dne 31. marca sta se v Bovcu na okrajnem Izvršnem odboru poročila tov. Dušan Vrščaj, kapetan Odreda J.A. na Krasu, in tov. Marija Cuder iz Vodenc pri Bovcu, aktivistka Osvobodilne Fronte.

Novoporočencema želimo obilo sreče!

Črni vrh

V tej vasi je pričela poslovati lesno produktivna zadruga. V zadrugo bodo povezali večino obrtnikov. Začeli bodo z izdelovanjem mizarskih izdelkov. Ta zadruga bo omogočila močan razmah lesne produkcije, za katero je prav v tem kraju največ pogojev.

Prireditev openske mladine na Konkonelu

Danes ob 17. uri bo mladina iz Opčin uprizorila v Konkonelu otroško igro «V kraljestvu palčkov». Starši, pripeljite svoje otroke, da bodo v živih podobah videli pravljično življenje palčkov.

Prosv. društvo „Domovina"

Prosvetno društvo «Domovina» iz Ospa priredi danes ob 16. uri v Portorožah kulturno prireditev s pestrim sporedom. Sodelujeta pevski zbor in godba. Izkupiček gre v korist gluhonemnice v Portorožah.

Prireditev v Štanjelu

Prosvetno društvo «Istok» v Stanjelu priredi na velikonočni ponedeljek igro «Morje». Sledi prosta zabava. Igral bo glasbeni odsek iz Trebč. Vabljeni vsi!

Prosvetno društvo „Srečko Kosovel"

Dramatski odsek prosvetnega društva «Srečko Kosovel» iz Tomaja priredi danes ob 17. uri v sežanski kinodvorani Jurčičevo dramo v petih dejanjih «Domen». Vstopnice v predprodaji.

Pevskim zborom

Nekateri pevski zbori še vedno niso javili svojega sodelovanja pri proslavi 1. maja. Sporočite *takoj*, ker je to zelo važno. V sporočilu navedite: a) kraj, b) ime zbora (društva), c) število pevcev (vsako posebej moških in žensk), č) ime pevovodje. Sporočilo pošljite *takoj* Prosvetni zvezi v Trstu, ul. Carducci 6. Predelajte temeljito vse štiri pesmi: «Slovan na dan», «Stalingrajska», «Domu» in «V pozdrav». Obenem ponovite tudi lanske pesmi «Pesem o svobodi», «Ubežniki» in «Pozdrav».

Zahvala

Ob priliki prekopa brata partizana Lozeja Leopolda s pokopališča S. Križa, Kojsko, se Lozej Slavka in družina zahvaljujejo mladini Kojskega, Snežatnega in Cerovega za skrb, ki jo je imela za njegov grob. Obenem se zahvaljujejo tudi mladini Ivanj grada in okoliških vasi za udeležbo in za cvetje. Odredu Jugoslovanske armade pa za udeležbo ob pokopu na domačem pokopališču v Ivanj gradu.

TRST

Pevskim zborom

Pevski zbori Trsta in tržaškega okrožja, ki se udeležite danes slavnosti v Lonjerju, prinesite s seboj tudi note «Slovan na dan», «Stalingrajska», «Domu» in «V pozdrav», ker bomo obenem poskušali pesmi za nastop 1. maja. Sestanek točno ob 14. uri.

Predavanje prof. Smidichena

Jutri, v ponedeljek ob 20.30, bo v prosvetnem krožku «Čebulec» predaval prof. Smidichen o temi: «Razgledi in cilji delavskega razreda».

Nastop šolskih otrok pri Sv. Jakobu

Učenci in učenke slovenske ljudske šole pri Sv. Jakobu nastopijo danes ob 15. uri v dvorani kulturnega krožka «R. Rinaldi», v ulici Caprin 7, s pestrim sporedom.

Kulturni krožek „M. Kraljič"

Danes bo ob 19.30 uri zabavni večer, kot po navadi.

Kmečka nabavljalna in prodajna zadruga

poziva vse one, ki so naročili semenski krompir Rožnik, naj pridejo z vrečami v urad v ulici Zonta 2, I. Onim pa, ki so naročili trte in sadike, sporočamo, da jih ni več mogoče nabaviti.

Enotni sindikati

Sindikat kovinarske stroke. Jutri ob 10 uri bo v ulici Imbriani 5-I. glavna skupščina vseh poverjenikov in delavcev delavnic kovinarskega obrtništva. Na dnevnem redu so sporočila o mezdnem sporazumu v tej stroki.

Poverjeniki sledečih delavnic se vabijo v ulico Imbriani št. 5-I. zaradi obvestil: FIAT: Marta, Bensi, Nunzio Romano; SELVEG: Lantschner, Besednjak, Dordej; COM: Dal Pozzo, Laboranti; OMIS: Vidali, Vidimari, Dorni, Fumis, Qualini, Fabiani, Pippa Romano, Blaschek, Lippi, Maicen, Rupini; SAFEM: Godiani; Frigoriferi Generali; Scalo legnami; IFLEA.

Sindikat optikov in fotografov. Vse nameščence obrtniških obratov vabimo jutri ob 19. uri v ulici Conti št. 11.

Sindikat tekstilne in oblačilne stroke. Vse nameščence obrtniških obratov vabimo jutri ob 19. uri na sestanek, ki bo v ulici Conti št. 11.

Vse člane direktivnega sveta vabimo na sestanek, ki bo jutri ob 18.30 uri. Na dnevnem redu so strokovna vprašanja.

Vse člane vabimo v ulico Imbriani 5, soba 14, kjer bodo dvignili nakaznico za drugo razdeljevanje jestvin. Rok do 16. t. m.

Sindikat lesne stroke. Vse nameščence rokodelskih obratov in majhne industrije vabimo jutri ob 19. uri v ulico Conti št. 11.

Člane direktivnega sveta vabimo na sestanek, ki bo jutri ob 19. uri v ulici Zonta št. 2.

Mešani sindikat. Vse nameščence obrtniških obratov vabimo na sestanek, ki bo jutri ob 19. uri v ulici Conti št. 11.

Vse člane direktivnega sveta vabimo na važno strokovno zborovanje, ki bo v torek 16. t. m. ob 18.45 uri.

Prav tako naj se zglase v ulici Imbriani 5, v sobi 14, kjer bodo dvignili nakaznico za drugo razdeljevanje jestvin. Javijo naj se do 16. t. m.

Sindikat hotelskih in kavarniških nameščencev. Vse brezposelne, ki so včlanjeni v Enotne sindikate, vabimo v ulico Imbriani 5 zaradi važnih sporočil. Javijo naj se do 18. t. m.

Sindikat gradbene stroke. Vse pleskarje, ki so vpisani v gradbeno zadrugo, in one, ki bi se radi vpisali, vabimo jutri ob 18. uri v ulico Imbriani 5, soba 7, kjer bodo ustanovili oddelek pleskarjev.

Sindikat vratarjev. Vse organizirane člane vabimo v ulico Imbriani 5, kjer dobe nakazilo za drugo razdeljevanje jestvin. Javijo naj se do 16. t. m.

Sindikat godbenikov. Iščemo žensko profesionistko za violino, klavir, saksofon za prvorazredni lokal v južni Italiji za vse poletje. Za informacije se obrnite v ulico Imbriani 5, soba 10.

Sindikat kulturnih delavcev. Sporočamo, da se je pričelo vpisovanje za stenografski tečaj, ki bo trajal 3 mesece in ki se začne 15. t. m. Zaradi informacij in vpisovanja pridite v ulico Imbriani 5-I., soba 10 v uradnih urah in zvečer.

Prehrana

Občinam pokrajine. Ravnatelje prehranjevalnih odsekov vabimo na Udis, kjer bodo pričeli jutri izdajati nakazila za prihodnje razdeljevanje testenin, marmelade in graha.

Zaključek razdeljevanja mleka. Potrošnike obveščamo, da bodo jutri zaključili razdeljevanje mleka, ki se je pričelo 4. t. m.

Za svojce škedenjskih žrtev

Igralci v gostilni Milkovič pri Sv. Ivanu darujejo za svojce škedenjskih žrtev 100 lir. V isti namen daruje tov. Marcela Černigoj 80 lir.

Knjižne novosti:

Mladec Dragožit

«Gregorčičeva založba» v Trstu, javlja, da je izšel II. zvezek Mladinske knjižnice: Mladec Dragožit, povest iz slovenske zgodovine, ki jo je spisal naš pisatelj Venceslav Winkler. Društva in šole lahko dobe knjigo pri okrajnih prosvetnih odsekih, ali pa pri upravi v Trstu, via Carducci 6, II.

Obenem sporočamo, da imamo na razpolago še nekaj izvodov prvega zvezka: «Triglavov polet, koledarsko serijo za leto 1946 in več zanimivih povesti in novel, izdanih od bivše Goriške matice.

Vse naše publikacije lahko dobite tudi pri:

Ljudski čitalnici, Travnik št. 21, Gorica,

okr. odboru Slov. prosv. zveze, Ajdovščina,

in po slovenskih knjigarnah na Primorskem in v Sloveniji.

MALI OGLASI

RAZGLEDNICE, barvila za pirhe, potrebščine in darila za Veliko noč dobite v papirnici Štoka, Trst, via Milano 37. 184

BICIKLE tri, otroški, ženski, moški, skoro nove, prodam. Dobra prilika Eremo 6, skladišče, desno. 185

ŠIVALNI STROJ, v najboljšem stanju, zajamčen, prodan 4000 lir. Settefontane 12, notranje. 186

ŠIVALNI STROJ, originalni amerikanski «Singer», pogrezljiv, pet predalov, prodam via Sonnino 51, 1 nadst., vrata 3.

ŠIVALNI STROJ, «Singer», zajamčeno v najboljšem stanju, prodam, samo 2800. Popravljam na domu šivalne stroje. Toti 19 Kolzinger. 190

ZAKONSKO SPALNICO s kristali po ugodni ceni prodam, Trst, Diaz, 7, I., desno. 187

FOTOAPARAT, kupim. Plačam dobro. Trst, via Tor S. Pietro 14. Ravnik, V. nadst. 188

STAREJŠA GOSPODIČNA sprejme službo pri eni ali dveh osebah kot otroška guvernanta ali upraviteljica hiše. Govori nemško. Bratuš, Trst, via S. Giustina 8. 178

Dr. GAETTA, zobozdravnik

Izdeluje proteze v jeklu, zlatu, kavčuku in plastiki. Največja garancija. Sprejema od 10. do 12. in od 13. do 19. (Govori slovensko)

TRST, via Torre Bianca 43

(vogal via Carducci) 264

Poizvedbe

V vasi Sela na Krasu so 31. maja 1944 odpeljali Nemci osem moških in eno mladenko. O njihovi usodi ni nič znanega. Vsakogar, ki bi kaj vedel o navedenih, naj to sporoči težko prizadetim družinam: BLAŽ DUŠAN roj. 1921, PAHOR MATIJA roj. 1873. PERDEC JOŽEF roj. 1920, PAHOR ANTON roj. 1895, PAHOR DANICA roj. 1925, PAHOR STANISLAV roj. 1902, PAHOR ANTON roj. 1892, FRANCESKIN ANGELJ roj. 1907 in FERFOLJA AUGUST, za katerega je ugotovljeno, da je žalostno končal v rižarni. Sela na Krasu okraj Komen.

Kdor bi kaj vedel o METELLI IVANU, ki je bil kot vojak po Nemcih ujet v Franciji in ki je kot tak živel nekaj časa tudi v taborišču vojnih ujetnikov blizu Ludvigshafena, od katerega svojci nimajo nobenih vesti od avgusta 1944, naj o tem sporoči njegovi ženi Metelli Zofiji, via del Bosco 32, Trst.

BABICA
diplomirana se priporoča
VIA MARCONI 58

HIŠO
osemprostorno, podstrešje, kleti, hlevi, senik, vodnjak, 2000 m2 zemlje v Doberdobu ob jezeru, Poljane prodam ali zamenjam s tovornim avtom 40 q. Telefonirajte na št. 91741.

Danes 14. t. m. ob 17 uri bo mladina iz Opčin vprizorila na Konkonelu otroško igrico «V Kraljestvu palčkov». Starši, pripeljitve vaše otroke, da bodo v živih slikah videli pravljično življenje palčkov. 265

3. številka „TOVARIŠA" je izšla
Najlepša slovenska ilustrirana revija prinaša zadnje tržaške dogodke v slikah. Bogata vsebina, cena 20 lir. Dobi se v vseh razprodajalnicah časopisov. 266

Krompir droben za seme, živinsko krmo in hrano
UGODNE CENE
TRST - Via I. Cavalli 10 (stranska ulica z ul. Pietà)

Kmetovalci, mesarji
preden prodate kože jančkov, jih prinesite tvrdki
OBRTNO STROJARSTVO KOŽUHOVINE
GORICA, Piazza Nicolo Tommaseo 7 (Piazzutta)
Le na ta način boste dosegli največji izkupiček
Ne zanemarjajte svojih koristi

Zastopnik za Jugoslavijo JULY MAYER - TRST, Piazza della Borsa 3

KULTURNO PROSVETNO DELO

Nekaj potrebnih besed

Zadnje čase smo objavili v našem listu članke o gledališkem življenju po Slovenskem Primorju. Danes se bomo dotaknili vprašanja o uprizarjanju gledaliških komadov na naših podeželskih odrih.

Dobra igra zahteva predvsem, da so vloge temeljito naštudirane. Naši igralci na podeželskih odrih kljub najboljši volji večkrat temu vprašanju niso posvetili zadostne skrbi in pažnje. Tako je cela igra šepala. Ne bomo raziskovali, kaj je vzrok takšnemu študiranju vlog. Priznamo, da se naši podeželski igralci trudijo, da bi vloge kar najboljše naštudirali, vendar jim to vedno ne uspe. Kadar gre to na račun tega, da se postavi na oder čim več gledaliških komadov, ne more tega nihče odobravati.

Poedina vloga mora biti naštudirana tako, da jo igralec more od početka do kraja igrati po možnosti brez šepetavca. Pri vseh naših prireditvah po deželi pa žal to pogrešamo. In zato prihaja do stalnega prigovarjanja o glavni šepetalčni vlogi na predstavah. Da to zelo moti gledalce in poslušalce, da se iz tega izcimijo večkrat zelo in preveč komični (smešni) prizori ravno pri scenah (prizorih), ki zahtevajo resnosti, ni prav nič čudno.

Če je pa vsaka vloga dodobra naštudirana, potem se igralec tudi lahko vživi v svojo vlogo in jo poda tako, kot je zamišljena in kot jo je treba podati. To velja predvsem za naše podeželske diletante, ker vemo, da se rutinirani igralci še v tako mučnih in kočljivih situacijah kaj brzo znajdejo. Pri teh rutiniranih igralcih tudi ne bomo tako močno opazili, da slabo naštudirana vloga vpliva na samo igro. Čisto druga je pa pri diletantih. Tu pa ne bo prišlo le do mučnih zastojev, temveč bodo po navadi naši diletanti postali še bolj zbegani, meneč se samo zato, da svojo vlogo čimprej odigrajo, ne pa da jo odigrajo, kot je bilo zamišljeno in bi bilo potrebno.

Ko je vloga dobro naštudirana, potem bo dober režiser pazil zlasti na pravilno izgovorjavo. To je poglavje zase. Važno posebno za naše kraje, kjer je bila slovenska beseda na odru 15 let in več popolnoma zatrta. Prav tako tudi zaradi tega, ker se je tu cela generacija vzgajala v tujih, italijanskih šolah, in ji je bila slovenska beseda ne samo nepristopna, ampak tudi najstrožje prepovedana. Tudi iz tega razloga vidimo, da kvaliteta uprizoritev gledaliških komadov na naših podeželskih odrih hudo trpi. Seveda nam to ne sme vlivati nobenega strahu. Ravno nasprotno, tudi tu bomo vložili ves trud in napor, da čimprej nadomestimo, kar je bilo zamujenega. Le tako bo zopet z gledaliških desk odmevala kaj kmalu slovenska beseda v vsej svoji lepoti in sijaju.

Dobro naštudirana, jezikovno izpiljena vloga, bo igralcu omogočila, kot smo že poudarili, da se vživi v svojo vlogo in jo poda pravilno. Jezikovno ne sme igralec zapadati v neki patos, pravtako ne v suhoparno enoličnost temveč govoriti tako, kot vloga zahteva. Pri tem velja geslo: čim bolj naravno! Vsako besedo igralec seveda ne sme spremljati s kretnjami. Kretnje samo poudarjajo poedine besede in podajajo mnogokrat značilnosti nosilca vloge. Tudi za kretnje velja torej geslo, da morajo biti čimbolj naravne, oziroma da po potrebi dado obeležje osebnosti, katero igralec predstavlja.

V vlogo se vživiš, ako jo hkrati doživljaš. S temi besedami je rečeno, da se igralec zamisli, da je v koži osebe, ki jo predstavlja, in da jo poda tako, kot zahteva sama igra. Razne okoliščine, kot posledica igranja ne smejo spraviti igralca iz ravnotežja. Ne sme se prepustiti čustvom poslušalstva, pa vendar s svojo igro obdržati z njim stik. Ta stik med publiko in odrom je za kakovostno raven predstave neobhodno potreben, saj daje igralcu pobude za čimboljšo igro.

Ne samo za čim boljšo, ampak tudi za umetniško čim bolj dovršeno igro, za tem mora iti sleherni naš igralec na podeželskem odru. Ni prav nič važno, ali gre pri tem za glavno vlogo, ali pa za navidezno najbolj brezpomembno. Ena kot druga vloga sta enako važni, druga drugo izpopolnjujeta in šele tvorita celoto.

Kratek pregled prireditev

Prinašamo nekaj poročil o kulturnih prireditvah naših prosvetnih društev širom dežele.

NABREŽINA. *Minulo nedeljo so nabrežinski srednješolci skupno z osnovnošolskimi učenci priredili svoj prvi kulturni miting. Ob tej priliki je nastopil tudi pevski zborček najmlajših. Na sporedu je bilo več recitacij in več kratkih prizorčkov. Splošno odobravanje občinstva je žela Albrehtova enodejanka «Vesna». Za to kulturno prireditev so izdelali lepe kulise z devinskim in miramarskim gradom, morjem, skalovjem in bršljanom, tako da je imel gledalec pred seboj krasno sliko kraškega sveta in Kraševca, ki se je toliko boril za svojo svobodo, kar so vse prikazovale tudi igrice. Spomladansko cvetje, noše v živih barvah, morske deklice in palčki so še posebno poživili prireditev. Dasiravno prvič na odru, je mladina odlično izvedla težak program ter žela splošno priznanje.*

DOLINA. *Pionirčki so s svojo prireditvijo z dne 6. in 7. t. m. pokazali, da ne zaostajajo. Veselje jih je bilo gledati, ko so sami krasili oder in pripravljali vse potrebno. Uvodoma je navzoče pozdravila pionirka Eda. Med drugim je poudarila, da se pionirji čutijo srečne, ko lahko nastopajo v materinskem jeziku, za kar se morajo zahvaliti in kar dolgujejo neštetim padlim partizanskim borcem. Vlogo napovedovalke pa je imela še ne sedemletna Loredana, ki jo je pogumno in ljubko izvedla.*

Pionirji so zapeli eno dvoglasno in dve troglasni pesmi. Navzočim je zlasti ugajala ruska partizanska «Naša četa v boj». Pevski zbor je bil ubran in intonacijsko čist. So najboljši pogoji, da se bo iz tega zborčka razvil dober mladinski zbor. Prizor «Naša zastava» pa je navzoče spominjal na dni, ko je bil naš narod ponižan in uklenjen v verige. Ob tem prizoru so se marsikateremu gledalcu orosile oči. Pionirčki in pionirke so tudi ljubko in prisrčno uprizorili Ribičičevo igro «Mezinček». Opaziti je bilo, da pionirji med seboj tekmujejo, kdo bo boljši. V igrah so dobro izgovarjali besede, pazili na pravilen poudarek, kar je že samo po sebi velik uspeh, če pomislimo, da so naši malčki šele pred nekaj meseci dobili v roke prvo slovensko knjigo. Pohvala za uspešno prireditev gre prav vsem, ki so se potrudili in pripravili navzočim prijetno presenečenje. Ljudstvo je ponosno na svoje malčke, ki tako dobro nastopajo na ljudskem odru. Del čistega dobička so pionirji in pionirke poklonili vojnim sirotam.

Slovansko prijateljstvo

KONSTANTIN SIMONOV

Bližalo se je že jutro, ko smo se mi štirje Rusi odločili, da gremo spat. Za nami je bila naša prva noč med jugoslovanskimi partizani, odkar smo odskočili s padali v zaledju. Vso noč smo odgovarjali na nešteta vprašanja o Moskvi. Polkovnik, naš starešina, nam je namignil, naj sedemo na slamo, pokrito z blagom iz tovornih padal, ter pričel slačiti svojo bluzo. Pri tem jo je po naključju obrnil z notranjo stranjo navzven in takrat sem začuden opazil red Lenina z veliko luknjo v sredi, očividno od krogle, ki je bila pritrjena na notranji strani pod prsnim žepom.

«Ni moj», je dejal polkovnik, ko je opazil, da ga ogledujem. «Samo pazim nanj, prštrjenega imam tako, da ga ne izgubim.»

Dvignil se je na slami, se naslonil na vreče s konopljo, ki so nam služile za vzglavje, si prižgal cigareto in mi nato povedal eno izmed mnogih zgodb, ki sem jih tu slišal. Priznati moram sicer, da si je nisem takoj zapisal, toda dobro sem si jo zapomnil in menim, da jo morem ponoviti dovolj natančno.

...Pilotu Vladimirju Sergejeviču Jerihonovu so Nemci zažgali letalo nedaleč od Zagreba v noči njegovega trinsedemdesetega poleta k partizanom. Stroj se je vžgal in začel razpadati že v zraku. Jerihonov je izskočil zadnji. Ob pristanku si je zlomil nogo in ko so ga čez dva dni našli partizani — od vse posadke se je rešil samo on —, je mogel hoditi le s pomočjo drugih. Prav za prav ga niso našli partizani, temveč le en sam izmed njih. Mirko Nikolič, trinajstleten hrvatski deček, ki se je odlikoval od svojih sovrstnikov po dveh stvareh: po bronasti kolajni z napisom «1941», ki jo je nosil na prsih, znamenje, da je bil že tri leta partizan, in po nemški brzostrelki, ki mu je visela na vrvici preko rame in jo je uporabljal že dolgo učinkovito.

Ko je videl dečka z zvezdo na čepici, je Jerihonov odložil revolver, se oddahnil in prvič po katastrofi zaklel v svoje olajšanje in tako za hip pozabil izgubljeno letalo, zlomljeno nogo in dvodnevni strah pred ujetništvom.

Mirko Nikolič je po njegovi čeladi spoznal, da je letalec, po uniformi, da je Rus, in po čudno svitli, mrtvi nogi, da je poškodovan.

Mirko je hitro dopovedoval, da bo takoj odšel po pomoč. Jerihonov mu je prikimal, da ga razume. Potrebno je bilo, brez odlašanja teči po konja. Toda v Mirku je v tem hipu prišla do izraza njegova otročjost. Pokleknil je k Jerihonovu in se zamaknil v predmet, ki je vzbudil njegovo zanimanje.

Ruski letalec je imel na prsih Leninov portret, ne, ni dvoma, to je bil Leninov portret. Mirko je zposnal njegov obraz, toda iz nekega neznanega vzroka je bil zelo majhen, okrogel in zlat in srebrn.

Lenin?»

«Lenin.»

Jerihonov se je poskusil spraviti v ugodnejšo lego in pri tem se mu je nehote iztrgal krik od bolečine. Mirko se je tedaj zavedel svoje dolžnosti, skočil pokonci, položil svojo brzostrelko ob Jerihonova in odhitel.

Čez kako uro so prišli partizani s konjem in prenesli Jerihonova v svoje taborišče. Pripomniti je treba, da je Jerihonov prispel z njimi v kaj neugodnem času. Že tri tedne so tu Nemci vodili obsežno «ofenzivo» in partizani so bili prisiljeni umikati se vse više v gore. Vsako noč so menjali tabor. Bataljon, ki je bil prvotno ostal zadaj kot zaščitnica, je bil odrezan od glavnine in je moral računati samo z lastno silo.

Tretjo noč so se partizani po kratki bitki umaknili v najbolj divje gore. Volovski voz, na katerem so vozili Jerihonova, so morali opustiti. Naložili so ga na konja, na desni strani sedla pa so pritrdili poševno desko, ki naj bi držala nepremično njegovo nogo z zlomljeno pišča ljo. Tako se je za silo držal v sedlu.

Mirko je bil že prej ves čas v njegovi bližini, zdaj pa je korakal ob strani namesto zadaj, ves čas ob bolni nogi; varoval jo je s tem, da je upogibljal ali lomil šibe in veje, ki so bile napoti, včasih pa je vodil konja za uzdo.

Po nekem tihem sporazumu je pripadla Mirku čast, skrbeti za Jerihonova. Dajal je letalcu vode iz svoje nemške čutare, večkrat mu je skubil ptice, katere je streljal in jih pekel zanj na ognju v taboru. Kadar ni bilo česar jesti, je nenadoma zapustil Jerihonova in prepustil svoje mesto drugemu partizanu. Ko se je vrnil, je nosil v svoji čepici nekaj oglodanih kosov prepečenca, nekaj tenkih odrezkov suhega sira in dve ali tri paprike. Partizani so dali Rusu zadnjo hrano, ki so jo še imeli. Privlekli so jo iz dna svojih žepov in torb, kjer so jo hranili za najhujše dni lakote.

Bratsko češkoslovaško ljudstvo pozdravlja maršala Tita ob njegovem obisku v Pragi.

Ko je prišel k Jerihonovu, mu je Mirko molil nasproti svojo čepico in nenadoma postal sila zgovoren. Čutil je na sebi letalčev nezaupljivi pogled in je na vse načine poskušal, da bi mu ne dal priti do besede, da bi ga ne vprašal, od kod mu hrana. Obsipal ga je z vprašanji o Moskvi, o ruski armadi, o njegovih poletih, tako da je pozornost Jerihonova, ki je hrvaški jezik obvladal precej slabo, nehote odvrnil od kočljivih vprašanj, ko je iskal primernih besed, da bi ga deček razumel. Ko pa se je ponovilo drugič, tretjič, četrtič, da mu je Mirko prinesel svojo čepico z živili, jo je Jerihonov odrinil s prosto roko in zahteval od Mirka, naj mu osedla konja in ga pelje k bataljonskemu komandantu Nikoli Petriču.

Nikola Petrič je bil visok, temen beograjski kovinar. Molčeč tudi v najbolj šibkih prilikah, v zadnjih dneh sploh ni spregovoril razen najpotrebnejših povelj.

«Od kod je ta hrana?», je vprašal Jerihonov in zajezdil k njemu. «Nočem biti edini, ki jé, medtem ko drugi stradajo.»

Petrič je pogledal v čepico, nato pa Jerihonova in spoznal, da bi bila laž povsem brezkoristna.

«Tudi vi nam niste metali pušk, brzostrelk in municije zato, ker jih v Rusiji ne bi potrebovali», je mirno odvrnil Petrič.

Pogledala sta se iz oči za trenutek, potem pa je Petrič stisnil Jerihonovo roko in dejal:

«Mi smo vendar bratje, dragi moj.»

«Toda poslušaj, Petrič...» je Jerihonov zaklical za njim.

Petrič je odšel po stezi na svoje običajno mesto na čelu kolone in premišljeval, kakšen dober, odločen dečko je ta ruski pilot. Nehote se je zamislil v njegovo vlogo in ugotovil, da bi sam prav odločno protestiral kakor on.

Kakor večina njegovih ljudi, je Petrič redko in nerad govoril o svojih čustvih do Rusov. Toda v svojem srcu je gojil globoko, tiho ljubezen in hvaležnost. V resnici je bilo tako zanj kakor za njegove ljudi to nekaj tako samo po sebi umevnega in naravnega, da so bile vse besede odveč.

Naslednjega dne je Mirko ustrelil s svojim revolverjem precej velikega ptiča, ki je zadostoval njemu in Jerihonovu za dva dni.

Tretjega dne po Jerihonovem razgovoru s komandantom so Nemci zajeli ostanke bataljona v globokem, skoraj brezizhodnem kotlu. Edina možna rešitev bi bila, preplezati neprehodne gorske vrhove in tako morda spet doseči svoje ljudi. Toda čez gorske vrhove ni vodila niti najmanjša stezica, s konjem pa preko njih sploh ni bilo mogoče. Iz kotla je sicer vodila okoli gora pot, toda vodila je na planoto, ki so jo držali Nemci.

Petrič je poklical Mirka in dva brzostrelca.

«Vi pojdite z Rusom», je dejal brzostrelcem. «Šli boste po stezi, ki gre okoli gora.» Pojasnil jim je, kako in kje pelje, naj se sprva obrnejo na levo, pri križpotu pa naj gredo po desni stezi. «Peljite ga do najbližje vasi in ga tam skrijte, dokler ne ozdravi.»

«Med potjo bomo najbrž srečali Nemce», je dejal eden brzostrelcev in povesil glavo.

«Ne vem. Mislim pa, da ne. Saj vedo, da ne bomo šli po tej poti. Vsekako bomo ob vašem odhodu začeli bitko. Vsi bližnji Nemci bodo padli po nas. Vi pa morate rešiti letalca. On je Rus in letalec». In še enkrat je ponovil: «Letalec». Potem se je obrnil in odpeljal Mirka malo v stran.

«Ti si ga našel, ti ga moraš tudi pripeljati varno». V njegovem glasu ni bilo sledi o obziru do Mirkove starosti. «No, zdaj pa le pojdi». Petrič ga je potreplja po ramenu, se obrnil in odšel.

Čez deset minut so oba brzostrelca, Mirko in Jerihonov nastopili pot po komaj vidni stezi, ki se je vijugala ob vznožju gora, mimo nemških položajev.

Ko je Mirko povedal Jerihonovu, po kateri poti bodo šli — da bo Petrič medtem začel bitko, mu seveda ni povedal —, je Jerihonov pokimal in dejal samo: «V redu, Nikolič». Vzel je svoj revolver iz torbice in si ga vtaknil v prsni žep.

Mirko je klical Jerihonova po partizanski navadi z njegovim imenom, Volodja. Jerihonov pa je klical Mirka z njegovim priimkom Nikolič, kakor je bil navajen klicati tovariše v službi, v svoji letalski edenici.

Mirko se je na to že kar navadil, toda zdaj so te navadne besede «v redu, Nikolič» zvenele nenadoma tako čudno, kakor bi se hotela posloviti drug od drugega. Mirko se je zdrznil ob misli na nevarnosti, ki jih čakajo na poti.

Ko so potovali že kake pol ure, mrak je že padal, so zaslišali za seboj pokanje. Sprva so slišali samo brzostrelke, nato so se oglasili minometalci, vedno hitreje in močneje kakor v precej hudi bitki.

Jerihonov je ustavil konja in poslušal. V temi je Mirko videl njegov presenečeni in nemirni obraz.

«Stopi, Volodja, gremo naprej!» je dejal.

«Počakaj malo».

Jerihonov je še malo poslušal, nato pa obrnil konja nazaj. Razumel je.

Mirko je skočil naprej in prijel konja za uzdo.

«Volodja!» je proseče ponovil, videč v Jerihonovih očeh, da mu je vse jasno.

Tudi oba brzostrelca sta se postavila pred konja in mu zapirala pot.

«Fantje jaz grem nazaj, v borbo», je zavpil Jerihonov z nenavadnim glasom, kakor bi se mu bil utrgal prav iz srca. Toda Mirko in oba brzostrelca so stali nepremično in mu zapirali pot.

Streljanje se je še poostrilo. Jerihonov je spoznal, da nima izbire in da bi ne bilo nič slabšega in bolj nesmiselnega za ljudi, ki se zdaj bore za njegovo življenje, kakor njegov povratek.

«Človeku niti ne daš, da bi umrl z drugimi», je očitajoče rekel Mirku in se, prvič v treh letih vojne, zjokal, čemur se je sam čudil. Poslej je bilo videti, kakor da je izgubil vse zanimanje. Mirko mu je obrnil konja in ga vodil za uzdo. Jerihonov je molče jezdil z glavo, otožno stisnjeno med ramena in vso noč ni spregovoril.

Med potjo so dvakrat zavili kakor jim je naročil Petrič. Ko so hoteli drugič zaviti, se je Mirko dolgo obotavljal. Zdelo se mu je, da leva pot ni nič drugega kakor osušena struga kakega potoka. Toda ko so pretresli vse možnosti, so se odločili, da je to pravi križpot in nato krenili na desno.

Ob zori so se vzpenjali po strmem pobočju: Ko so pa izza velike skalnate gmote nenadoma stopili na precej odprt prostor, so naleteli na Nemce. Nemška glavnina je sicer odšla proti bojišču, kakor je to domneval Petrič, ob stezi pa je pustila patruljo štirih mož.

Bili so štirje proti štirim. Toda Nemci so jih opazili prvi, ker je bil Jerihonov na konju, in prvi tudi sprožili. Eden brzostrelcev se je brez besed zrušil, drugi pa, tisti, ki je ugovarjal Petriču, ko jih je bil izbral za to pot, je skočil za kup skal. Hripavo je kriknil Mirku, naj spravi letalca na varno in spustil prvi rafal. Mirko je udaril konja po zadnjici. Obrnil se je in zagalopiral nazaj po poti, po kateri so prišli. Toda Jerihonov je zategnil uzdo in ga ustavil za ogromno skalo ob poti. S pomočjo zdrave noge se je skušal spraviti iz sedla.

«Volodja!» je zavpil Mirko, skoraj v joku.

Toda Jerihonov ga ni slišal. Glasno preklinjaje je potegnil revolver iz prsnega žepa in poskušal osvoboditi nogo in skočiti na tla. V obupu je Mirko pograbil za uzdo in potisnil konja z Jerihonovom vred nazaj pod pobočje v kritje. Rafal iz brzostrelke je zaropotal proti skalam in Mirko je bolj čutil kakor videl, kako je Jerihonov brezmočno padel na konjev hrbet.

«Spravi stran letalca!» je spet slišal med dvema rafaloma brzostrelčev glas. Mirko je skočil na konja, zgrabil z eno roko uzdo, z drugo pa z izredno močjo podprl Jerihonova. Pognal je konja izza skale nazaj po poti.

Steza je vodila navzdol. Konj se je spotikal in obupno skakal od skale do skale, vse hitreje, zdrsnil po pobočju, pokritem z gramozom, in naposled v polnem galopu povsem zdivjan zdirjal po koritu potoka ob pokanju vej, ki so se pregibale nad glavami. Le kakih deset minut sta tako dirjala, potem pa se je začel konj nagibati na stran. Mirko je v zadnjem hipu skočil s konja, da je prestregel Jerihonova, ko je brez moči zdrsnil z njega. Gosto grmovje ju je objelo z vseh strani.

Jerihonov je ležal nepremično. Mirko mu je odpel pas in mu slekel bluzo. Leva stran Jerihonovih prs je bila krvava in Mirko je mislil, da je mrtev. Če bi bil deček starejši, bi ga pretipal, poslušal srčni utrip in ugotovil, da Jerihonov živi. Videl bi, da sta obe krogli, ki sta prileteli poševno, povzročili na prvi pogled sicer strašno rano, da pa sta samo razstrgali meso in da so kosti cele.

Toda Jerihonov je bil v globoki omedlevici. Mirko ni vedel, da je v takih primerih dihanje težko opazljivo. Trikrat ga je zaman poklical po imenu, zato je mislil, da je mrtev. Padel je na kolena in ga osupel gledal.

Z obledelimi ustnicami je šepetal besede, ki jih še sam ni slišal. V obupu je mislil na Petričeve poslovilne besede. Prepričan je bil, da so ponoči izbrali napačno stezo.

Iz ozadja se je začulo glasno streljanje. Mirko se je zavedel, skočil pokonci in pograbil za svojo, v zadnjih trenutkih čisto pozabljeno brzostrelko. Zdaj mu je z nepričakovanim mirom prišlo na misel vse, kar mu je bilo storiti.

Se enkrat je pokleknil, prijel za Jerihonovo okrvavljeno bluzo in odpel z nje red Lenina. Drugih odlikovanj se ni dotikal. le tega je vzel, ker je Jerihonov dejal, da je najpomembnejše. Ko ga je otipaval, je ugotovil da ima na zadnji strani ostro iglo. Prebodel je srajco in si pripel odlikovanje na prsa prav tako, kakor ga je nosil Jerihonov.

Četrt ure pozneje je bil že na mestu, kjer so se srečali z Nemci. Plazil se je naprej kakih trideset korakov nad stezo. Z višine je videl štiri trupla in dva živa Nemca. Eden je slonel ob drevesu, drugi je počepnil.

Mirko se je približal še nekaj korakov. Nekaj kamenčkov se je sprožilo pod nogami. Nemec pod drevesom se je prvi vznemiril in hitro segel po brzostrelki. Toda Mirko ga je prehitel. Ko je spustil dolg rafal, je videl, da je Nemec zakrilil z rokami, se magnil in padel.

Drugi Nemec je sprožil puško. Mirko je dvignil brzostrelko k rami in pritisnil na petelina. Nobenega poka ni bilo slišati. Pritisnil je drugič, tretjič. Zaman... In tedaj je spoznal, da je ob prvem rafalu izstrelil vso municijo.

Ne da bi pomislil, kaj dela, je skočil in z brzostrelko v roki stekel naravnost nad Nemca. Ta je še enkrat ustrelil. Brzostrelka je padla Mirku iz rok, bolečina mu je spačila obraz. Sesedel se je, ranjen v prsa.

In tako je umrl, z Leninovim redom na prsih.

«Zgodba je končana», je dejal polkovnik. «Truplo so pozneje našli partizani in izročili rusko odlikovanje nam Rusom. Toda če bi bil jaz tam, bi ga bil pokopal z odlikovanjem na prsih...»

«In Jerihonov!», sem vprašal.

O, on je ozdravel. Spet leta. Nov dokaz ruske trdoživosti in volje do življenja. Zavedel se je in se plazil pet dni naokrog; potem so ga našli. Potem so ga rešali, zašili in zakrpali.»

Pomolčal je za hip in dodal:

«Zdaj je že en mesec, kar spet leta. Toda ne več v tej smeri, vedno čez Slovenijo ali Črno goro. Sporočil sem, kaj je bilo z njegovim odlikovanjem. Obljubil mi je, da se bo oglasil pri meni, kadar bo letel v tej smeri.»

Cvetoča češnja

Dr. METOD MIKUŽ

Zopet so letos zacvetele češnje. Ob pomladnem cvetenju se zde naši gozdovi, kot da bi v njih hudomušen človek za šalo prebelil vsako stoto drevo — toliko je pri nas češenj. Ob letošnjih cvetočih češnjah sem se spomnil lanskega leta.

Tudi lani je bila lepa pomlad in češnje so cvetele, kot bi si bile napovedale tekmovanje. Čebele in čmrlji so jih bili tako veseli, da so se že kar zmrdovali, izbirali samo najlepše in najbolj cvetoče, da je bilo kar grdo in že močno podobno vsega sitim ljudem. Češnje pa so cvetele in tekmovale med seboj in imeti si moral zelo bistro oko, da si ločil divjo od cepljene; kajti kar cvete in je mlado, je vse lepo in te mo-

re celo tako potegniti za nos, da ti je lahko vse življenje v napoto ali vsaj nerodno.

Lansko leto sva bila s prijateljem Francetom Bevkom prava lastnika cvetoče češnje, da drugih dreves niti ne omenjam, na primer javora, ki je imel take liste kot moja dlan, ali smrek, ki sva jim komaj videla v vrh. Vendar sva bila najbolji ponosna na češnjo. Vsakemu od tolikih dobrih ljudi s katerimi sva živela skupaj, sva se pobahala, da jo imava in da celo cvete, in te ošabnosti, ne češnje, nama ni prav nihče zameril. Veliko sva se pod češnjo pogovarjala in tudi pisala ter poslušala gozd v vetru in njegove pogovore, ki so včasih pametnejši od naših človeških. Češnja pa je cvetela in obletavalo jo je tisočero drobnih bitij, da je pelo v njenih vejah, kot bi mojster igral na orglah.

Pa vse mine. Češnja se je začela obletavati in po tleh je bilo zjutraj, kot bi bil zapadel sneg, in čez dan je marsikatera njena snežinka padla na Francetovo in mojo glavo in ni nič vprašala, čigava je manj siva in kdo je bolj vesel in se je bo le na lahko otresel. Oba sva bila vesela, saj sva stavila, da bova lastne in zrele češnje prišla jest že iz Ljubljane, Gorice, Trsta ali Celovca. Sicer je marsikdo podvomil v to, midva pa prav nič in ogledoval sem si v koledarju dan, o katerem pravimo Slovenci: Sveti Vid — češenj sit.

No, prišel je sveti Vid in oba sva že zdavnaj upala — na jesen, češnje pa v naših hribih tudi niso bile še zrele in sva nanje tudi nekoliko pozabila. Niso pa pozabili kosi ne šoje, še manj sinice in drozge in tudi veverice ne. Spet sva sedela pod drevesom in takrat sva šele spoznala, da prav za prav ne bo tako lahko priti do češenj. Drevo je bilo gladko in šlo je šele visoko od zemlje v krošnjo. France je dejal: Če bi bil mlajši, jaz pa: če bi ne bilo škoda hlač! Češnje so dozorele in se nama smejale, prav tako kot takrat, ko so še cvetele in sva jim grozila, da jih prideva jest gotovo da že iz Ljubljane, Gorice, Trsta ali Celovca. Močno nama je bilo to nevšeč in še kamen sem zagnal za veverico, ki se je šopirila med sadovi in nama po svoji nerodnosti ali iz razposajenosti vrgla drobtinico od svoje gosposke in bogate mize, ki je bila prav za prav najina last.

V nama pa je vstala misel, a nisva si je upala povedati drug drugemu, ker je bila grda: Posekajva drevo! Začel se je v nama dvoboj med dobrim in slabim. Škoda je drevesa, saj raste, lepo je in bogati najino posest. Pa spet: Kje bova že drugo pomlad! Saj tega drevja je toliko in od tu, kdo bi jo sploh mogel odpeljati, ko ni ne ceste, ne poti!

Pa je češnja še ostala in kosi so nama še odmetavali posamezne sadove, ki so se rdečili visoko v vrhovih. Hude so bile skušnjave in še večkrat sem vrgel kamen med veje.

Bevka nekoč ni bilo doma in sem sam spet ogledoval češnjo. Skušnjava je bila le prehuda. Prišel je močan partizan, jo podžgal in je padla. Ni padla rada, nerodno se je še z zadnjimi močmi ujela na sosednje drevo. Sram me je bilo pred njo in bal sem se, kaj bo dejal Bevk. A češnje sem le obral in da bi bil greh le maniši, sem jih porazdelil med dobre ljudi in jih prihranil tudi Bevku. Ko je prišel domov, je najprej dejal:

«Še mi je kar žalelo, da jo boš podrl». Ležal sem že, a sem mu dejal samo to: «Kaj jej jih, dobre so». Jedel jih je, dejal je, da so dobre in vest me ni prav nič več pekla.

Potem sva večer za večerom posedala na njenem deblu in še je nama oglašala vest. Nazadnje sva si jo oba le potolažila z ugotovitvijo: Le kako se prijetno sedi na njenem deblu! Ravno je in brez grč in ne moreš si strgati hlač. Bila je že jesen, odpadalo je listje in vedela sva spet oba: še eno zimo.

Te dni pa mi je pisal France, da ne zamenja tolminske pomladi z našo in da tam čudovito cveto češnje. Gotovo se je spomnil na najino lansko in odgovoril sem mu, da je pri nas še lepše in da so vse češnje in breskve v cvetju. Zraven sem si pa mislil: Škoda, da sva lani posekala svojo, ker letos bi jo prav gotovo prišla jest iz Ljubljane, Gorice, Trsta ali Celovca. France bo prav gotovo vsaj za dan ali dva pozabil na svoje tolminske in vipavske, jaz pa na one z Janč in Orlega. Pa nič zato, prišla bova vseeno; saj se na njenem deblu prijetno sedi in si ne bova ne pomazala, ne strgala novih in skrbno zlikanih oblek. S seboj bova vzela še sto dobrih ljudi in jim pokazala podrto, a še vedno najino češnjo, najino bogato, pa tudi edino lastnino.

DESTOVNIK-KAJUH

Samo en cvet, en češnjev cvet

Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel
odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!

Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej...
In glej, ta drobni češnjev cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razžalil tožni jim pogled.

Samo en bel, en češnjev cvet,
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetkami pomaga.

Kaj danes čitajo v Sovjetski zvezi

Dvema knjigama posveča danes sovjetski čitatelj največ pozornosti: romanu Fedorja Panferova «Vojna za mir» in romanu Aleksandra Fandejeva «Mlada garda», ki sta obe posvečeni borbi sovjetskega ljudstva proti okupatorjem. Roman «Vojna za mir» je prvi del vojne trilogije, ki jo namerava napisati Panferov. Ta del slika hudo zimo leta 1942., ko so bila sovjetska podjetja evakuirana in ko so se v zasneženih stepah Urala v strašnem mrazu dvigale s pravljično naglostjo nove tovarne. Panferov je bil priča zgraditve ene teh tovarn.

Dejanje romana Aleksandra Fandejeva «Mlada garda» se vrši v malem sovjetskem mestu Krajnodonu za časa nemške zasedbe. Skupina sovjetske mladine, ki so jo tvorili dijaki višjih razredov, je drzno podtalno delovala proti okupatorjem ter je hitlerjevcem povzročala ogromno škodo. Ta skupina je bila zajeta od Gestapa, bila podvržene nečloveškemu mučenju ter končno obešena. Do poslednjega trenutka svojega življenja so se ti mladinci in mladinke hrabro vedli in umrli kot junaki. Njihova imena so sedaj znana po vsej deželi.

V Klubu pisateljev v Moskvi se je vršil zanimiv literarni večer. Na tem večeru so čitali izvlečke nenavadne nove knjige «Kronika gore Blagodat» ki jo je spisalo več kot 200 avtorjev-pisateljev, znanstvenikov, inženirjev in delavcev iz Urala in ki podaja vtise o Uralu. Gora Blagodat je «skladišče» koristnih rud. Rudnik deluje tam že več kot 200 let. Čitatelj lahko sledi zgodovini tega rudnika: nečloveškemu delu sužnjev v prvih letih njegovega obstoja, borbi pohlepnih podjetnikov za rudo, izgradnji prvih topilnic v Uralu ter reorganizaciji industrije pod sovjetsko oblastjo. Ta knjiga končuje s poglavji, posvečenimi domovinski vojni, ko je začela gora Blagodat po zaslugi junaškega dela ljudi dajati take množine kovine, o katerih se ne bi moglo niti sanjati onim, ki so rudnik odkrili pred 200 leti.

Z literaturo se vedno bolj seznanjejo v najširših plasteh prebivalstva sovjetskih republik.

Sedaj prevajajo prvič v jakutski jezik roman Leva Tolstoja «Anna Karenina». Andrej Oupit, eden najvidnejših letonskih pisateljev, je prevedel v letonščino dela Alekseja Tolstoja

Parada mladosti

O tem filmu je težko pisati, najboljeje, da ga vidite. To je morje zdravja, sile, mladosti, radosti, pesmi, gibanja, zagorelih teles, barv in sonca. To so mladi ljudje iz Kavkaza, z Azije, s severa, z novih republik na zapadu, iz Ukrajine, iz Bele Rusije, to so še včerajšnji branilci svoje domovine, včerajšnji delavci vojne industrije, današnji graditelji na novo rastoče dežele. To je slavnosten paradni marš mladosti, sproščene z zmagoslavnim nasmehom na ustnicah, žarečimi očmi, ki gledajo v sijajno, tvorno bodočnost. Nepozabni pa niso samo nastopi sovjetske mladine, temveč tudi posnetki zgodovinskih osebnosti na tribuni Rdečega trga.

Pomlad vabi na polje

DOMOVINA

FERDO KOZAK

Ne morem reči,da se mi je to, o čemer sem hotel spregovoriti, pripetilo natančno tega in tega dne, ob tej in tej uri. Prav tako se mi upira zapisati, da menda sploh nisem doživel nič resničnega, pač pa le sanje, nič drugega kakor dolge, samotne noči čudne sanje.

So stvari na svetu, za katere ne vemo, ali jih je rodil jasen um ali le sen. Nenadoma, ob kakršni koli priliki nam z neznansko svetlobo napolnijo srce in užgo vanj globoko, živo sled. Ta sled ostane v nas; nosimo jo s seboj in marsikaj v življenju dobiva poslej drugačen smisel in drugačen pomen za nas.

Nekaj podobnega sem doživel mrzle zimske noči v izgnanstvu. Nenadoma se mi je utrgala nit spanja in skoraj presenečen sem odprl oči. Sobica, v kateri sem živel takrat, je zalivala hladna svetoba, kajti od zunanje strani je pritiskal na šipe zimski mesec svoj široki obraz. Daleč nekje je ropotal kmečki voz, v sosednji sobi je nekdo kašljal in, kadar je od časa do časa zamrznil krog in krog ga nadstropja enakomerno tiktakanje budilke. Ves svet je spal. Samo jaz nisem mogel. Ves svet je počival pod gluho strujo sanj, ki jo je zrebrila mesečina, samo moj obraz se je dvignil iznad nje, v molčanje noči.

Upiral sem oči v prostor, toda vsi predmeti so se mi zdeli kakor v meglo potopljeni Gledal sem jih, ne da bi jih videl. Kar sem videl zares, ni bilo nič predmetnega; bilo je iz sanj in spomina rojeno, bila je povest, ki jo je šepetalo srce.

Videl sem zimsko pokrajino v rožnatem jutranjem soncu. Kupe deviškega snega ob razvoženi cesti in modre sence med nagrmadenimi grudami. Na desni plan s temno nitjo zasneženega potoka, na levi gozd. Živo zelenje smrek pod mehkimi kapami snega, rdečkasta debla borovcev in temno zeleni ribnik, še ves v senci. Nekoč sem hodil tod. V prav takem veselem jutru, s prav tako svetlo modrim nebom in z vrsto svečanih gorskih očakov na obzorju. Bil je čas po božiču, ko po vaseh še diši po praznikih, toda na prisojnih rebrih sijejo že trdi, beli srčki teloha iz tal.

Gledal sem to podobo nekdanjih dni in v živi bolečini se mi je stisnilo srce.

Domovina!

Zaželel sem si nazaj v ta svet, ki sem ga tako zelo potreboval za svoje, čisto svoje življenje. Zaželel sem si svojih ljubljenih črnih pomladanskih noči z južnimi zvezdami in toplimi viharji. Potoki dero med mladimi travami, vode klokotajo v temnih globelih, divje gosi tožijo ponoči nad rodnim mestom. Zahrepenel sem po domačih večernih zarjah, po jutranjih meglicah, po dišeči pomladanski prsti in po tihih stezah, vodečih skozi hladne, z roso oblite gozdove.

Tedaj se mi je zazdelo, da čujem od vrat sem čuden šum. Obrnil sem se in pogledal. Da, čez prag se je izpod vrat pocedilo po tleh nekaj črnega in počasi zdrselo proti sredini sobe. Temna proga je bila videti mastna in nabrekla. Kakor kača se je potegnila od vrat do srede sobe, kjer se je enakomerno razlezala, kakor bi se nekaj natekalo v lužo.

Vstal sem in stopil bliže. Široki obraz zimskega meseca se je bil že odmaknil od okna in oko ni moglo razpoznati, kaj je n tleh. Počenil sem. Res se je neka gosta te kočina leno vlivala v sobo. Pomočil sem prst vanjo in, ko sem ga dvignil v mesec luč, me je stresla groza. Prst je bil ves krvav.

Tišina okrog mene se je zgostila. Težka in brezšumna je polnila sobo, ko sem strmel v široko lužo krvi pred seboj. Bilo mi je, kakor bi me bila trda roka prestavila iz poprejšnje igre domišljije v edino pravo resničnost. In od prvega trenutka dalje sem vedel vse. Vedel sem zlasti, odkod in zakaj ta kri. In čudna, strašna je bila procesija podob, ki so se zvrstile mimo mojih oči.

Videl sem velik vojaški kamion in talce na njem. Po pet in pet jih postavljajo pred puške in vojakom v železnih čeladah se rahlo tresejo roke. Kri škropi zidove in prašni tlak je ves krvav. Eden izmed talcev je namočil suknjo padlega tovariša v krvi in jo treščil oficirju v obraz: «Ali se še niste napili naše krvi?»

Videl sem vaško ulico, pokrito s trupli. Ob vodnjaku dva otroka, ki se še v smrti držita za roko, kakor sta se bila držala na svojem brezupnem begu. Enemu je bajonet prebodel vrat in sence, drugega je ubila krogla. Belo oko prvega se prazno upira v sonce.

Videl sem na stol privezano dekle na tovarniškem dvorišču. Oficirjeva pištola ji je raztreščila glavo. Zdaj sedi tu, mrtva, za zgled in svarilo, in velike mesarske muhe se pasejo po njeni krvi.

Videl sem...

Čemu maščevanje. Videl sem naše može in fante, dekleta in otroke, vrste kmečkih in delavskih očetov in mater, sinov in hčera v trpljenju, kakršnega še ni doživela slovenska zemlja. In ko se je ta krvava procesija pomikala mimo oči duha, sem se zavedel, da se je prižgala v mojem srcu luč nekega nikdar doslej tako živega občutka. Vsak izmed teh bledih obrazov mi je nenadoma blizu in drag. Kakor bi me bila združila z njimi skupna bolečina globoko ranjene duše. Sleherno to iznakaženo, v poslednji sen zamaknjeno glavo bi rad vzel v dlani in jo stisnil k sebi. Ubogi vi, dragi, sveti naši mrliči!

Domovina!

Da, toda zdaj ne več domovina letnih časov, travnikov, polj in gora. Nič več samo domovina osebnega veselja in sreče. Moja domovina se je razširila, poglobila in počlovečila. Roke mučenih, poklanih, postreljenih, ubitih in vseh padlih so to noč posegle po meni in me trdneje kot kdaj prej priklenile na domačo prst. Žgale so me rane, ki jih mrtvi niso več čutili. Pekle so me krivice, njim prizadejane. Iz vse prelite krvi, iz solz in gorja, iz utajenega srda, ki mi je vse nekdanje človeško lice preoral, iz vsega tega se je to noč rodila v meni doslej neznana slast. In vedel sem: postal sem član velike, tisoč in tisočbrazne družine.

Zunaj je potemnel svet. Mesec se je nagibal za gore, črne strehe so se risale na razsvetljenem nebu. Čudno miren sem zopet legel. Še sem upiral oči v okno, toda pogled ni več jasno razločeval predmetov od sanjskih podob. Samo en občutek je živo tlel v meni: kadar koli bom hodil spet po naši zemlji, ne bom nikoli več sam. Sleherna misel, sleherni zgib srca bosta povezana s trupli naših žrtev, ki bodo pod sladko slovensko rušo spale svoj večni sen. Umrli so, padli so, bojevniki in mučeniki, toda njihov sen o svetlejšem, človeka vrednem življenju, ni umrl. Ta sen živi, ta sen gori v nas — postal je za nas smisel odmerjenih nam dni, obveza in tudi dolžnost.

NA CORONEO

Reportaža Ivana Potrča o nedavnih velikih dogodkih na tržaških ulicah

Trst, 1. aprila 1946.

Popoldne — po ladjedelnicah, po tovarnah in v pristaniščih se je ustavilo delo — so prikorakali v središče mesta delavci iz ladjedelnic pri Sv. Marku. Sredi trga je zaplapolala velika in z zlatom vezena rdeča zastava. Z delavci so bile žene, je bila mladina. Obrazi delavcev — prišli so z dela in bili so v delovnih uniformah — so bili videti utrujeni, kakor da bi prišli na trg s skrbjo. Vendar so trdno stali okoli svoje zastave; policija — začela je vozariti med njimi ter jih obkoljevati s kamioni — jih ni prav nič begala.

Trg sredi mesta se je začel polniti. Prihajale so nove in nove skupine; to so bile že cele povorke. Prihajale so iz tovarn, iz ladjedelnic, iz tržaških predmestij. Prihajale so tiho, brez vzklikov. Slišati je bilo samo prodajalce časopisov, ki so klicali:

«Gladovna stavka v Coroneu.»

Delavci in meščani so stezali roke in kupovali. V listih so brali — kakor vse zadnje dneve — pisma, katera so pošiljali iz policijskih zaporov v ulici 30. oktobra in iz Coronea njihovi tovariši in someščani. Ta pisma so pisali te dni iz zaporov njihovi stari borci proti fašizmu. Pisma so pisala o mučenjih v policijskih zaporih, o pretepanjih, ki jih uganjajo nad prebivalstvom fašistični skvadristi, pisala so o borbenem razpoloženju med mučenimi jetniki.

«Dragi...», piše antifašist iz Coronea. «V zaporu sem že od nedelje zvečer. Mnogo je tovarišev. Zapirali so samo naše — reakcionarja nobenega. Ravnanje policije je zelo nasilno. Mnoge naše tovariše so pretepli do krvi. Stare fašistične metode... Ne popuščajte! Mi imamo toliko zaupanja. Naši tovariši pojejo, neprestano pojejo. Za Tita in za republiko!»

Zadnje teh pisem se je končalo z besedami:

«Tovariši! Borba se nadaljuje! Mi trdno verujemo v zmago! Naprej za Tita, za 7. republiko!»

Na vse strani med množico, ki se je nabirala ter ustavljala sredi trga v vročem popoldanskem soncu, so se razkropljevali pionirji ter začeli sejati preko glav na tisoče lističev. Množica je stezala roke za lističi, jih lovila, se sklanjala ter jih pobirala. Na letakih je pisalo:

Gladovna stavka protifašističnih jetnikov.

Tržačani!

Okrog 400 protifašističnih jetnikov je začelo v zaporih Coronea z gladovno stavko. Gladovno stavko so začeli zaradi nečloveškega ravnanja civilne policije, ki pretepa in muči naše protifašistične borce, kakor so jih mučili včasih samo še nemški SS-ovci.

Zato se bomo zbrali vsi in pokazali, kako zahtevamo, da se enkrat za vselej konča s fašističnimi metodami.»

S temi letaki vred so raztresali pionirji in mladinci še druge. Na njih je pisalo:

«Konec fašističnemu terorju!»

«Hočemo svobodo!»

«Naj živi Trst — 7. federativna republika!»

Končno so pozivali letaki na veliko protestno manifestacijo ob petih na Piazza Unità.

Množica je naraščala

Množica je brala ter se pomenkovala; skratka, bila je še tiha. Samo naraščala je. Sredi skupin je bilo vedno več zastav. Bile so zastave z rdečimi zvezdami, bile so na pol razvite ali pa so plapolale v vetru. Po dohodih okrog trga so začeli vozariti džipi, kamioni so začeli dovažati policijo. Policija je začela zapirati dohode proti glavnim ulicam.

Takrat so dealvci iz ladjedelnic pri Sv. Marku in Šentjakobčani dvignili svojo veliko zastavo ter odšli po ulicah proti morju. Nihče na trgu ni vedel, kam se bo množica razlila; tudi policija se ni mogla znajti. Med tem so se Šentjakobčani mirno pomikali proti morju. Pred sabo so nosili zastavo. Pod to zastavo so bili zbrani stari tržaški antifašistični borci, bila je zbrana mladina, pod njo so bili njihovi najboljši delavci, ki so jih zadnje dni začeli odpuščati iz tovarn. Fašizem je po zadnji veliki fašistični manifestaciji začel uganjati po mestu svoje orgije. V tržaške ladjedelnice so se začeli vračati stari fašistični časi. Gospodarji po tovarnah so se skozi noč opogumili ter kažejo svoje pravo in pritajeno fašistično lice. Pred delavci v povorki so šli pionirji in mladinci ter posipavali ulice z letaki. Zastava, ki so jo nosili delavci v prvi vrsti za njim', je bila ves čas samo še na pol razvita.

Tako je prikorakal sprevod na trg k morju — na Piazza Unità. Po ulicah, koder se je pomikal, ni bilo nikjer policije; bilo je, kakor da se policija ni znašla.

Ob morju je napravila povorka — bila je že tisočglava — obhod okoli trga ter se ustavila. **Množica na trgu je začela naraščati. Noben policijski kordon ne bi mogel več zadržati manifestantov.** Od vsepovsod so prihajali, z zastavami, ne zastavah so bile rdeče peterokrake zvezde. Vreli so iz vseh strani, vse ulice so jih bile iznenada polne, iz vseh teh ulic so se začeli iztekati na trg ob morju.

Na pločnikih in na prehodih so se ustavljali ljudje in puščali povorke mimo. Tam pa tam je kdo vzkliknil in pozdravil delavsko zastavo. Delavec, ki jo je nosil, jo je dvignil še ponosnejše nad glavo, povorka za njim je začela odzdravljati; njeni vzkliki so bili vedno glasnejši.

Ena sama misel — ena sama volja

Zdaj se niso valile po ulicah proti morju samo povorke tisočerih, to so bile že povorke desettisočerih. Bile so to povorke delavcev in meščanov, mladincev in mladink. Vsi so se zlivali v reke na ulicah z eno samo mislijo in z enim samim hotenjem — pokazati voljo in hotenje tržaških množic. Nič več ne bi moglo zajeziti rek, ki so se izlivale na trg. Prostor pred zavezniško vojaško upravo se je polnil; postajal je eno samo morje glav, množica je postajala vsako minuto močnejša.

Oficir v angleški uniformi je planil na prehodu na trg z džipa ter začel kričati proti povorki, ki je prihajala. Hotel je videti dovoljenje za manifestacijo. Prsa manifestantov, ki so hodili v prvi vrsti ter nosili zastavo, so se mu vedno bolj približevala. Ko so prišla do džipa, molče, ne da bi mu nameravala dati kakršen koli odgovor, je oficir planil v džip, se zadenski umaknil ter odpeljal pred reko povorke, ki se je začela izlivati na trg.

Odpeljal se je pred zavezniško vojaško upravo. Tam so se začeli zbirati kamioni, motocikli in džipi. Kamioni so bili polni policistov v črnih oblekah in v belih kapah. To so bili enaki policisti kakor oni, na katere je množica vpila po pogrebu žrtev: «Černini — assassini!» (To je pomenilo toliko kakor ubijalci). Na džipih se je prevažala angleška policija z rdečimi kapami. To je bila enaka policija kakor ona, ki je pri manifestacijah pred dnevi vozila v množico, tolkla s palicami po glavah ter pomagala vlačiti do nezavesti pobite manifestante na kamione. Zdaj so policisti na džipih vrteli gumbe na sprejemnikih in na oddajnikih ter poročali o množicah desettisočerih, ki so vrele na trg. Poročali so, da te množice prihajajo na trg z zastavami, da so na zastavah peterokrake zvezde in da so te zvezde rdeče. Poročali so, da so med temi zastavami rdeče delavske zastave in da je množica začela peti. Prepevala je partizanske in delavske pesmi. Neka skupina je zapela: «Na juriš!»

Na policiji so se najprej čudili: kako more biti manifestacija, ko ni nihče vprašal po dovoljenju, ko je ni nihče dovolil? Čudili so se kakor angleški oficir, ki je povpraševal na prehodu prihajajoče manifestante. Potem pa so poslali džipom ukaz, da je treba manifestante razgnati.

"Izpustite tovariše!„

Manifestanti so napolnili v tem času ves prostor na trgu. Razvili so zastave, se obrnili proti palači, kjer je tabla, na kateri piše, da se nahaja tam zavezniška vojaška uprava, ter začeli klicati:

«Izpustite naše tovariše!»

«Izpraznite zapore!»

«Kones fašističnemu terorju!»

Delavci iz ladjedelnic Sv. Marka so dvignili zastavo in odšli z njo po obali proti delavskemu domu. Za njimi se je začela razvrščati povorka.

Z gasilnimi brizgalnami na manifestante

Policija je to opazila ter začela tekati. Že prej so delavske žene in tržaške matere zagledale škropilni voz pred palačo. S prezirom so zrle na čerine, ki so začeli pritrjevati na voz gasilne cevi.

«Pravi gasilci!» je vzkliknila ena.

Zdaj so čerini pripeljali škropilni voz proti povorki in naperili cevi proti množici. Eno teh cevi je pomagal nositi v angleško oficirsko uniformo oblečen vojak. Ta oficir je dal povelje in začeli so brizgati v povorko vodne curke.

Oni, ki so stali za curki, so se začeli ustavljati. Sprevod se je pretrgal, čerini z angleškim oficirjem pa so obranili škropilni voz proti glavi povorke, ki je nadaljevala pot proti delavskemu domu. Pred njo se je še vedno vila delavska zastava.

Takrat je neka ženska — bila je mati zaprtega šentjakobskega antifašista — zaklicala:

«Vode bi se bali? Naši borci se niso bali smrti, naši sinovi gladujejo! Naprej!»

Angleški oficir je med tem pri-

Evo policije med antifašističnimi manifestanti po Tržaških ulicah.

se je z džipi za manifestanti, dva obkolila ter ju pobila s palicami na tla. Nato ju je začela vleči po cestnem tlaku proti stavbi zavezniške vojaške uprave. Manifestanta sta se upirala ter so ju morali še pretepati ter vlačiti, dokler se jim ni posrečilo, da so ju potegnili — čeprav s silo — na kamione, ter ju predali čerinom.

Množica, ki ni mogla več za zastavo, je postajala previdnejša. Začela se je vračati na trg ter se strnjevati. Nekateri so začeli prebledovati, drugi so začeli vpiti:

«Glej demokracijo, kako dela z našimi!»

«A ko smo se borili z njimi, ko smo jih reševali, da niso prišli fašistom v roke, takrat so nam obljubljali, da Anglija ne bo tega nikoli pozabila!»

Potem je nekdo vzkliknil:

«Naj živi Jugoslavija — dežela kruha, miru in dela!»

Za njim so začeli vzklikati ostali. Vzklikali so:

«Naj živi Trst — sedma republika!»

«Naj živi maršal Tito!»

«Naj živi italijansko-slovensko bratstvo!»

«Naj živi bratstvo vseh narodov!»

Na trg so se zlivale nove in nove skupine, nove in nove povorke. Malo še, in ves trg je bil eno samo morje zastav. To število, ti desettisoči, ki so napolnili trg — to je bila zmaga. Policija je morala odnehati.

Partizanska pesem

Toda moč na trgu zbrane množice je naraščala z nezadržano silo. Ta moč ni naraščala samo od prilivov zunaj, naraščati je začela tudi na trgu. Moč, vedno večjo strnjenost desettisočev na trgu so začele buditi godbe, začele so jo vlivati in krepiti delavske in partizanske pesmi. Nekaj trenutkov je zadostovalo — in ves trg je bil ena sama partizanska pesem. Ta pesem je pela in govorila o borbi tržaških desettisočev, in zahtevala je svobodo. Klicala je v borbo za pravice teh množic, klicala je na juriš. To so bile pesmi, ki so množico dvigale. Bile so pesmi, ki so vlivale vero desettisočem v preteklih letih njihovih bojev, bile so pesmi, ki so jih pojile z vero tudi danes. To so bile končno tudi pesmi, ki so jih peli njihovi dragi pod fašizmom ter jih morajo peti še danes za rešetkami istih celic osovraženega in mračnega Coronea. Pesem je delavce oživela. Obrazi niso bili nič več utrujeni, oživeli so, postali so borbeni.

Po visokih palačah okrog so se začela odpirati okna in vrata, na balkone so prihajali angleški oficirji. Dali so si servirati kavo. Potem so srebali to kavo in se pomenkovali. Včasih je kateri tudi fotografiral. Na trgu se je zbirala množica okoli zastav in začela klicati:

«Naj žive partizani — osvoboditelji Trsta!»

In znova:

«Naj živi Trst — sedma republika!»

Potem je zaigrala godba, trg je bil znova ena sama partizanska pesem. Mladinke so začele poskakovati ob zvokih godbe in pesmi, začelo so plesati z zastavami.

Hladni so ostali samo Angleži na balkonih. Srebali so kavo ter se zazirali po trgu, ki se je začel že tlačiti od manifestantov. Sčasoma so postajali tudi njihovi obrazi živahnejši. Trg je bil pod njimi kakor na odprti mizi, vse se je že tlačilo, pred poslopjem zavezniške vojaške uprave se je začela pregibati policija. Bila je na motorjih in na konjih, na džipih in na kamionih. Na džipih je bila tudi angleška policija z rdečimi kapami. Motorji so začeli riti med ljudi, za njimi je začela potiskati tudi konjenica. Konji so se obračali med množico ter se skližali na gladkem tlaku. Za njimi so začeli pritiskati džipi. Za džipi so vozili polni kamioni čerinov. Čerini so držali v rokah lesene kije. Množica se je začela počasi umikati. Umikala se je proti obali, proti morju. Ves čas tega umika so delavci ščitili množico ter opozarjali policijo na motorjih in čerine na konjih, naj bodo previdni. Eden izmed policajev na motorjih je pobesnel. Spuščal je motor ter se kakor divji zaganjal v množico. Množica se je razdeljevala pred njim, za njim se je znova strnjevala. Tudi konjenica, ki je prodrla v sredo množice, je bila kakor obkoljena. Nikak džip več ni mogel za njo. Divjal je samo motor. Množica si je zapomnila njegovo številko. Bila je številka C 5803074.

Zadnji v množici, ki se je umikala proti morju — tam so bile ob pomolih angleške križarke — je šel osiveli šentjakobski delavec. Umikal se je močno zapotegnjen v dve gube. Z eno roko se je upiral ob palico, z drugo je nosil zastavo. Vedno, ko je dvignil glavo, se je pokazala na njegovih prsih razglednica s podobo velikega voditelja svobodoljubnega človeštva. Ogibali so se ga motorji, konji in džipi. Starec je ščitil manifestante, ki so z vzkliki in pesmijo sprejeli šentjakobsko zastavo, ki jim je prišla nasproti z veliko povorko.

Vsa obala tja do delavskega doma je bila ena sama velika povorka, po njej se je začela pomikati množica proti delavskemu domu.

Angleški oficirji so začeli zapuščati balkone. Imeli so lep popoldan. Sijalo je sonce, doživeli pa so nekaj takšnega, kar more angleški oficir doživeti samo še v Bombayu ali v Kalkuti.

Vrnili so se časi 1919. in 1920. leta

Prostor pred delavskim domom je postal v trenutku mravljišče. Manifestacije tod so se nadaljevale. Manifestanti so prepevali in zahtevali izpust svojih dragih. Med tem je stopil na balkon Mestnega osvobodilnega sveta Tržačan Jaksetich. Pesem v zvočnikih in med množico je ponehala — v tišino ki je nastala, pa je udaril glas enega izmed tisočerih. Ta glas je nagovoril množico z besedami.

«Meščani, delavci, antifašisti!»

Množica pod njim je prisluhnila. Sprejela je vsako njegovo besedo. Te besede so govorile to, kar je čutila in hotela množica.

«V sredo ponoči smo končali z manifestacijami, s katerimi smo hoteli pokazati medzavezniški komisiji kakšna je volja našega ljudstva... Hoteli smo se vrniti na delo — toda na vandalski način so začeli uničevati naše domove... Vrnili so se časi 1919. in 1920. leta.

Znova so začeli iskati streliva in orožja, da bi mogli vprizoriti nove pogrome na kulturne ustanove tržaškega prebivalstva... Naše tovariše ki čuvajo te domove, zapirajo in pretepajo posebni napadalni oddelki «squadre d'azione»... Jetniki iz Coronea nam pišejo, da ti najbolj pretepajo prav borce-partizane. Jetniki so poslali odprto pismo guvernerju mesta... Začeli so z gladovno stavko. Ne jedo. Polegli so po žimnicah zato, da mi izpovemo, da s takšnim sistemom ni mogoče več nadaljevati... Mi hočeco, da se v našem mestu ustvari bratstvo, ne pa sovraštvo... Sovražniki, ki so se včasih udinjali nemškim okupatorjem so že začeli misliti, da smo klonili pred drhaljo, ki so jo privlekli v mesto a nekakšne manifestacije... Gospodarji so začeli dvigati glave, začeli so odpuščati delavce, naše najboljše antifašistične borce... Pozivamo vse pošteno ljudstvo, da se pridruži tržaškemu in prepreči nadaljnji pohod fašizma...!»

Množica je sprejemala govor in ploskala. Zatem se je izlučila iz nje garibaldinska zastava, za njo zastava delavcev iz ladjedelnic pri Sv. Marku, za njo druge, na stotine preostalih zastav. Med zastavami se je razvrstila množica. Mogočen tok je začel lesti iz nje proti Corsu, po ulicah v središče mesta, od tam proti Coroneu.

Na čelu so šli partizanski borci v svojih zdelanih uniformah. Nosili so zastavo in hodili s počasnim korakom. Dve tovarišici za njimi sta držali zastavo, da je na široko plapolala v vetru ter se pomikala po ulicah počasi kakor barka.

Proti Coroneu

Za njimi so korakali z istim počasnim korakom voditelji svobodoljubnih tržaških množic, za njimi kolone delavcev, njihovih svojcev ter desettisoči tržaških množic. Te kolone so počasi zavzele vso širino ulic, koder se je sprevod pomikal.

V takšnem počasnem koraku so igrale delavske godbe, v takšnem počasnem koraku so peli manifestanti težko pesem o njihovi borbi na izpostavljenem koščku sveta. Pesem je osvojila ulice in pela:

«Zahtevamo svobodo!»

To je bila pesem, ki je verovala v zmago, bila je pesem, ki je pritegovala v vrste na ulici nove desetine. Kolone na pločnikih so začele ploskati, potem je tudi nje potegnil za sabo tok naraščajoče reke.

To je bil zdaj korak zmage. Pomikati se je začel proti Coroneu. Spremljale so ga zastave, spremljala ga je pesem.

Policija je zadnji trenutek pridrvela proti zaporom Coronea ter jih zabarikadirala z džipi in s polnimi kamioni čerinov.

Pred manifestanti, ki so zavili z ulice Carducci, se je pokazalo sivo in raztreljeno zidovje Coronea. Tržaško sodnjio — na pročelju katere se še vedno košati liktorski sveženj s sekiro in grb fašistične boginje pravice z napisom, da je bil tu postavljen «sedež pravice v 14. letu rojstva fašizma — so stražile pomnožene straže civilne policije.

Toda sprevod se je pomikal mimo sivih zidov proti ječam Coronea. Tam je gladovalo že tretji dan 400 njihovih dragih — onih, ki so jih zaprli in mučili, samo zaradi tega, ker so hoteli izpovedati svojo voljo, ki pa prikritim tržaškim fašistom ni bila po volji.

Počasni korak borcev na čelu sprevoda je skoraj docela zastal. Godba je glasneje zaigrala, pesem je glasneje zaorila iz grl in vpila:

«Zahtevamo svobodo!»

Dvigale so se roke v pozdrav, na stotine in na tisoče rok. Na tisoče glasov je zahtevalo smrt fašizmu, je zahtevalo svobodo.

Pesem zmage

To so bili oni tisoči, kateri so šli sami skozi te zidove, kateri so imeli svoje drage za temi zidovi, katerih dragi so bili za temi zidovi mučeni, so šli skozi te ječe v smrt, v taborišča smrti in na dosmrtne robije. A šli so za to in trpeli so za to, da bi ne bilo nikoli več fašizma na svetu, da bi mogli kdaj svobodno živeti. To so bili hkrati oni stotisoči, za katere in za katerih drage še vedno stoji to zidovje, če bi znova kdaj lahko dvignili v mestu glave oni, ki so začeli vpiti po tržaških ulicah: «Smrt s'ciavom!»

Sivo zidovje je bilo mrko, rešetke na oknih so bile kakor brez življenja. Jetnike so držali ta dan pod podvojeno stražo, niso jih spustili niti na sprehod. Ali pesem, ki je zunaj pod zidovi zahtevala svobodo za vse, ta silna pesem tržaških množic, je prodrla tudi zidovje Coronea. Vlivala je nove moči v njihove, ki so posegli po gladu, da bi mogli zavpiti v svet o krivici, ki jo vprizarjajo nad njimi fašistični skvadristi, da bi hkrati s svojo žrtvijo opozorili svet na novo fašistično kačo, ki je začela dvigati glavo.

Počasi so se začele prve vrste pomikati izpred zaporov. Nadaljevale so pot proti vrhu mesta, z istim počasnim korakom, peli so isto pesem, ki je zahtevala svobodo. Sprevod se je raztegnil čez ulice in ulice, ne da bi bilo videti konec. Vsepovsod so se odpirala okna, prebivalstvo je mahalo z zastavami in ploskalo množici. Zdaj ni pel več sprevod, **pele so vse ulice.**

Na mesto je padel prvi mrak, Trst pa je bil ta večer ena sama pesem. To je bila pesem zmage.

IVAN POTRČ

Mičurin - oče sadjarstva

Še za časa carja je živel v ruskem okrožnem mestu Kozlovu čuden človek. Opustil je službo nadzornika postajnih ut, prodal hišico, ki jo je podedoval po očetu, porabil vse prihranke za nakup sadne drevesnice in se naselil v hišici sredi jablan in hrušk. To pa ni storil zato, da bi trgoval z jabolki in hruškami, marveč zato, da bi preobrazil rusko sadjarstvo. Nezadovoljen je bil z ruskimi sadovnjaki, da so v njih rastla na pol divja ali včasih celo popolnoma divja sadna drevesa. Ta bivši nadzornik postajnih ur si je zadal drzno nalogo: vzeti lepoto in okus od znamenitih tujezemskih sadnih dreves, ki imajo tuja imena, in spojiti njihova svojstva lepote in okusa z odpornostjo ruskih skromnih vrst. V sadovnjaku pri Kozlovu so začela rasti druga za drugim sadna drevesa, ki jih dotlej še nihče ni videl, ki jih dotlej sploh ni bilo. Mičurin, ta nenavadni kozlovski sadjar, je vzel cvetni prah tuje žlahtne rastline in z njim oprašil cvet domače odporne rastline. Eno izmed semen je vskllilo in dalo drevesce nove vrste, ki je imelo odpornost domače rastline in žlahtnost tuje.

Mičurin je s svojim delom nadaljeval. Vzgojil je okoli 126 vrst sadnih dreves, ki so uspevale tudi v mrzlem ruskem severnem podnebju. Danes raste visoko na severu marelica, katere cvetovi ne pozebejo niti pri mrazu mnogo pod ničlo in še mnogo drugih sadnih dreves. Mičurin je vse svoje življenje delal na tem polju z znanstvenimi poizkusi. Ustaril si je svojo teorijo. Vse svoje življenje je živel tesno združen z naravo, med živimi rastlinami, ki jih je stalno opazoval in raziskaval. Tako je spoznal globoke skrivnosti narave. Samo zato je lahko dosegel take uspehe. Spoznal je, da so za vsako živo bitje značilni pojavi dednosti in spremenljivosti. Dedna osnova v bitju je skupek preteklosti in neizbrisen sled pretekle zgodovine. Toda pogoji okolice in odnosi med živimi bitji se neprestano spreminjajo. Tudi sposobnost za življenje rastlin in živali je odvisna od njihove spremenljivosti, to se pravi sposobnosti njihove prilagoditve novim življenjskim pogojem.

Minevala so leta in desetletja. V Mičurinovi drevesnici so venomer nove, čudovite rastline. Pokazalo se je, da je njegovo delo potrebno in važno za tako velikansko deželo, kot je Sovjetska zveza. Ko je prišla revolucija, je Mičurin izjavil: «Delati hočem za novo oblast». Sovjetska oblast mu je nudila pri njegovem delu vso pomoč. Njegova drevesnica se je večala in narastla na tisoče hektarjev.

Mičurin je umrl leta 1935., njegovo delo pa živi. Drevesnica v Kozlovu, ki se imenuje sedaj po njem Mičurinsk, vzgaja nove vrste in jih razpošilja po vsej deželi poskusnim postajam.

V mestu Mičurinsku sta dve znanstveni ustanovi, ki nosita obe Mičurinovo ime: Institut za znanstveno roziskovanje sadjarstva in Visoka šola za sadjarstvo. V drevesnici «sadjarja» Mičurina delajo danes številni učenjaki in nadaljujejo delo Mičurina za izboljšanje sovjetskega sadjarstva.

VAŽNOST GOZDOV

za naše narodno gospodarstvo

Z gozdovi je tesno povezano vse gospodarsko življenje Slovenije in Slovenskega Primorja. Pomislimo samo, da skoraj 50% celokupne površine zavzemajo gozdovi, saj se raztezajo na približno 780.000 ha veliki površini. Ako preučujemo statistične podatke glede lastninske strukture, vidimo da je pri nas prevladovala mala kmečka posest, tako da odpade 3/4 na gozdove, ki so imeli manj od 100 ha, ostala četrtina pa na gozdove veleposestnikov in državne gozdove.

Razsežni gozdovi naše lepe Slovenije in Primorske so bili še pred nedavnim časom, to je vse do osvoboditve naše domovine, last veleposestnikov oziroma plemstva. Po osvoboditvi se je to razmerje popolnoma izpremenilo, ker je gozd z razlastitvijo graščinskih gozdov, to je tuje rodske posesti, prešel v posest države, tako da je naš narod postal gospodar svoje zemlje.

Po zakonu o agrarni reformi se gozdovi sicer ne delijo med agrarne interesente, vendar je gozd postal splošna ljudska imovina. Država si je pridržala le upravo, ker se da uspešno gospodariti z gozdem le na velikih kompleksih in samo če je velika površina gozdov združena pod eno upravo, se izplačajo velike investicije, ki znatno zvišajo donos gozda na nektar. Le na velikih površinah lahko izvajamo načrtno in trajno gospodarstvo. Cilj zakona, da ostanejo gozdovi v državni upravi, je zvišati vrednost gozda in zagotoviti trajno dobro gospodarjenje z njim.

Gospodarjenje v gozdu se bistveno razlikuje od gospodarjenja na polju. Medtem ko vidimo na polju že v jeseni, kako se je obneslo delo, ki smo ga opravili tekom leta, tako da za naprej lahko uporabimo svoje izkušnje in se izognemo vsem napakam, ki smo jih morda storili prejšnje le-

Trta — vir dohodkov Kraševcev, Vipavcev in Bricev.

to, pri gozdu temu ni tako, ker se posledice gospodarjenja pokažejo šele na potomcih in ne prizadenejo samo občutno, temveč, tudi dolgotrajno škodo. Pogosto se škoda ne more več popraviti.

Načelo trajnosti gozdnega gospodarstva je eno izmed glavnih načel smotrnega gospodarjenja z gozdovi. Gozd moramo smatrati za glavnico, od katere smemo uživati samo obresti. Dobro gospodarjenje gozdov zahteva izdelavo gospodarskih načrtov, ki določajo vrsto, kraj in količino ki jo smemo izsekati vsako leto. Izdelava gospodarskih načrtov zahteva mnogo časa in znatne stroške, in kakor že omenjeno, je vezana prvenstveno na večje gozdne komplekse, ki zmorejo take stroške.

Po stari jugoslovanski gozdni zakonodaji je bila predpisana izdelava gospodarskih načrtov samo za gozdove, ki so bili večji od 300 ha. Zaposlitev gozdarskih strokovnjakov na zasebnih gozdnih posestih je bila obvezna samo za gozdove večje od 2000 ha. Pri nas Slovenskem Primorju je bilo v tem pogledu še mnogo slabše, ker fašizem v Italiji ni imel mnogo smisla za gozdove, posebno pa ne za naše. Tako so bili često pri vodstvu velikih gozdnih uprav ljudje, ki niso bili gozdarski strokovnjaki in niso bili splošno gozdarsko zgrajeni. Smoter in namen teh je bil le nestrokovnjaško izčrpavanje gozdov. Tako je bila velika večina naših gozdov brez gospodarskih načrtov in brez prave strokovne uprave. Pri nas niso v ljudstvu vzbujali zanimanja za gozdarsko prosveto, literaturo in strokovne šole, ker vse, kar je bilo pisanega v slovenščini in našemu narodu razumljivega, ni smelo preko meje. Tako so bili posebno kmečki gozdovi prepuščeni nevednosti ljudstva in so pogosto služili kot edini izhod za reševanje iz gospodarske stiske. Italijansko gozdarsko osebje, ki je bilo največkrat nestrokovno, je bilo kmečkemu ljudstvu tuje in ni imelo z njim stikov. Italijanski trgovci in prekupčevalci pa so znali vešče izrabljati nepoučenost kmeta in njegovo gospodarsko stisko tako, da so znali v najugodnejšem trenutku potrkati na vrata našega zadolženega kmeta.

Ako se ozremo po gozdovih našega malega posestnika, moramo reči, da je brezobzirno izkoriščanje dovedlo do popolnega zanemarjanja in da so zaradi tega vedno bolj propadali. Koliko je gozdov, ki so tako opustošeni, da danes po pravici ne zaslužijo več tega imena. Posledice tega je treba iskati v brezobzirnem izkoriščanju za časa italijanske okupacije, katero se je še stopnjevalo za časa nemškega podjarmljenja naše domovine. S pretvezo svoje lastne varnosti so Italijani kakor tudi Nemci brezobzirno izkoriščali naše lepe gozdove. Uničevali so najlepše in najbližje gozdove, to je gozdove kateri so blizu železnic in ob glavnih cestah. Trud enega pokolenja, marljivost naših dedov je bil uničen v času 4 let. Le oddaljeni gozdovi so lahko kljubovali temu izkoriščanju, kakor n. pr. snežniški gozdovi; vendar le zato, ker so bili neprikladnejši za izsekavanje in ker se okupator ni čutil varnega. Naši hrabi partizani so bili dober varuh gozdov in so preprečili njih uničenje. Oglejmo si n. pr. samo v kakšno stanje so privedli Nemci državni gozd «Dletvo». Drugi primer popolnega uničenja nam nudijo kraški borovi nasadi po Primorski. Od «Dletva», ki je bil vzor umnega urejevanja po načelih gozdarstva, je ostal uničen revir. Z golim sekom je bilo uničenih nič manj kot 28 ha gozda, in sicer jelovega in bukovega, in to najlepši del, ob cesti, ki teče po dnu revirja. Razen tega kompleksa je bilo nadalje uničeno vse boljše in lepše drevje. Za čas okupatorja je bilo posekanih pi 25.000 gradbenega lesa in dr Napačno bi pa bilo, da pripiso jemo uničenje «Dletva» kakor t di drugih gozdov samo okupato rju. Na žalost moramo reči, da s bili vzrok temu, če tudi ne v tolikšni meri, naši ljudje, kater je sebičnost in lastna korist gna la, da uničujejo in izkoriščajo ka kar je narodna imovina, last na vseh. Še žalostnejšo sliko nam n dijo, kakor že omenjeno, borov nasadi. Ni treba da gremo dale Dovolj je, da si ogledamo kraje kjer so bili nekdaj borovi gozdov ob cesti, ki veže Reko z Trstom. Kaj vidimo tam? Popolno uniče nje, in od tako lepih nasadov, k so stali toliko truda in znoja, n ostalo prav nič. Le panji pričajo da je tu gospodoval okupator.

Takšno stanje je moralo dove sti do tega, da so naši gozdov danes preveč izsekani in da s izčrpani daleč pod normalno ko ličino lesa. Temu stanju ni bil kriv kmet, temveč razvoj, kater rega smeri široke ljudske plasti doslej nikoli niso imele možno sti določati.

Kritično stanje v celotnem naš gospodarstvu nam kažejo statistične številke. Pri sedanjem stanju nam primanjkuje okoli 20% normalne zaloge. Tako ob čutno zmanjšanje zaloge lesa da je tudi manjši prirastek. Tako so strokovnjaki izračunali, da prirašča v naših gozdovih letno po 1 m³ lesa na ha manj, kakor bi moralo pri normalnem stanju priraščati. Na vsej površini Slovenije in Slovenskega Primorja znaša to približno 780.000 m³. Če računamo ceno na panju samo 1000 lir za m³, je naše gospodarstvo prikrajšano na rednem letnem dohodku za 780.000.000 lir.

Ako hočemo danes popraviti zlo, ki nam ga je prizadejala vojna, je treba, da se borimo z vso odločnostjo proti napakam, ki je vedno pri nas prevladujejo; treba je umnega gospodarstva.

Tudi najstrožje izvrševanje gozdnih zakonov ni uspešno za ohranitev in povzdigo gozdov, ako se široke ljudske plasti tudi v tej stroki zadostno ne poučijo. Izčrpanost naših gozdov nas sili, da naše gospodarstvo postavimo na nove temelje, ki nam bodo omogočili uspešen razvoj. Narodno osvobodilna borba je dala temelje, na katerih se je pričelo graditi. Te osnove so realistitev tujerodcev, agrarna reforma in zadružništvo.

Široke ljudske plasti ne pojmujejo še bistva in namena umnega gozdnega urejevanja. Zato padajo na neplodna tla vsi nasveti. Predvsem pa morajo biti ljudje, kateri odločujejo o smernicah našega narodnega gospodarstva, dobro poučeni o gozdnem gospodarstvu. Pri gozdu nam ni računati samo na prva leta, temveč z dobami človeških pokolenj. Pri gozdnem gospodarstvu se moramo ravnati po izkustvih svojih prednikov in po svojih lastnih opazovanjih. Skrbeti moramo tudi za vzgojo kadrov, ker gozdarskih strokovnjakov imamo premalo. Vse to je potrebno, da se dvigne donosnost gozdnega zemljišča in da se letni prirastek približa normalnemu.

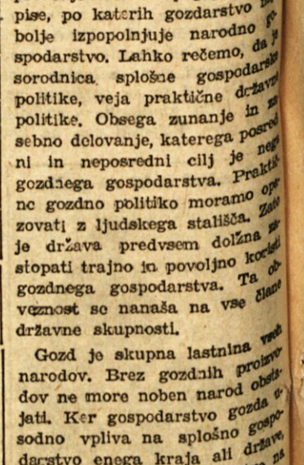
Gozdna gospodarska politika preučuje kot veda pogoje in predpise, po katerih gozdarstvo najbolje izpopolnjuje narodno gospodarstvo. Lahko rečemo, da je sorodnica splošne gospodarske politike, veja praktične državne politike. Obsega zunanje in notranje delovanje, katerega posredni in neposredni cilj je negovanje gozdnega gospodarstva. Praktične gozdno politiko moramo opazovati z ljudskega stališča. Zato je država predvsem dolžna postopati trajno in povoljno koristi gozdnega gospodarstva. Ta obveznost se nanaša na vse člane državne skupnosti.

Gozd je skupna lastnina vseh narodov. Brez gozdnih proizvodov ne more noben narod obstajati. Ker gospodarstvo gozda vsekakor vpliva na splošno gospodarstvo enega kraja ali države, je mednarodno gospodarstvo na izgraditvi osnovnih temeljev gozdarstva tem bolj zainteresirano čim bolj rastejo in se večajo zahteve po produktih, ki nam jih nudi gozd.

Vsled tega se vsak napredni narod zanima za gozdno gospodarstvo drugega naroda.

KINDLER VILJEM

(Se nadaljuje)

Gozdovi v Sloveniji dajejo — po treben za ov